

LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKE
SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

4. ŘADA

JMENNÝ FOND V URBÁŘI VELKOSTATKU KOSTELEC NAD ČERNÝMI LESY Z ROKU 1565

Helena Janderová

Jak vznikl významný středočeský velkostatek Kostelec nad Černými Lesy a jak se po roce 1547 stalo, že přes svou optimální polohu a stav zvěře nezůstal velkostatkem českých králů, je složitý, závažný a otevřený problém českých dějin, přesahující daleko rámec středočeské vlastivědy. V závěru několikaletého složitého procesu, kdy roku 1558 získal velkostatek od krále Ferdinanda I. mladý, progresivní dvořan Jaroslav Smiřický, vznikl první černokostelecký, původně nedatovaný urbář, obsahující soupis všech panských objektů velkostatku a všech poddaných s jejich pozemkovými rentami.

1. Černokostelecký urbář 1565 náležející do české skupiny komorních urbářů generace 1553, přečkal rok 1800, na rozdíl od skartovaných spisů, listin a knih období Smiřických; byl převeden do lichtenštejnského archivu, z něho do zakládaného archivu Národního muzea v Praze a teprve odtud zpět podle archivní proveniencce.[1] Byl zřejmě ceněn nejen správou velkostatku, ale i autorem dějin Kostelce nad Černými Lesy[2] a zakladatelem české metrologie[3], ovšem také početnými vlastivědnými pracovníky kosteleckými i specialisty řady oborů, včetně historiků hrncířství. V poslední době se stal urbář základnou pro šetření pracovní skupiny historické demografie v Praze o postupu tvorby příjmení v Čechách[4], ještě dříve, než studium jmenného fondu bylo v Genealogické a heraldické společnosti ohlášeno jako jedno z témat kvantitativní genealogie.[5] Ve srovnání s šesti dalšími velkostatky má Černokostecko specifické místo ve studiu českých příjmení: konkrétní údaje jsou převzaty z citované práce.

Postup tvorby příjmení poddaných
1553 - 1565

Velkostatek	Rok	Evidovaných podd. jmen	Poddaní s vlast. příjmeními
Poděbrady	1553	684	601
Lysá nad Labem	1553	252	235
Kaceřov	1558	208	192
Pardubice	1563	2233	2095
Rožmitál	1565	282	272
Kostelec	1565	419	338
Smečno	1565	278	207

Avšak i jiné důvody mluví pro pečlivější a podrobnější rozbor jmenného fondu v prvním černokosteleckém urbáři. Region má živou historickou a vlastivědnou tradici a silnou badatelskou frekvenci v urbáři; projekt moderní edice našich urbářů let 1418 - 1618, včetně urbáře pro Kostelec nad Černými Lesy, zatím není realizovatelný a prosté, často negativní rešerše vlastivědných pracovníků ohrožují fyzický stav tohoto významného českého urbáře a významné archivní kulturní památky. Zaslouží si proto, aby právě na něm čeští genealogové ukázali, jak konkrétní mají zájem na uchování a využívání českých urbářů. Publikací všech jmen v urbáři a rozbořem jmenného fondu by se měl splnit také tento úkol.

2. Poddaní velkostatku Kostelec nad Černými Lesy

Soupis poddaných Jaroslava Smiřického, patřících do jeho velkostatku Kostelec nad Černými Lesy roku 1565, zahrnuje pohopitelně jen poddané platící pozemkovou rentu a výjimečně poddané sousedních velkostatků, kteří drželi pozemky patřící ke Kostelci. Jejich soupis podle jednotlivých obcí vychází z běžných edičních pravidel a má pro pře-

hlednost a pro potřebu rejstříku přidána čísla, která pochopitelně v originálu nejsou.

1 - 26 Kostelec nad Černými Lesy (fol. 5 - 11) :

1. Jakub Tkadlec, 2. Říha Kovář, 3. Václav Vchynský, 4. Douša Myslivec, 5. Jan Řezník, 6. Jíra Krejčí, 7. Jan Huptych, 8. Bartoň Šoural, 9. Kříž Hroznej, 10. Šimon Baštický, 11. Vřapin Kolář, 12. Jíra Hajný, 13. Burjan, 14. pekař, 15. Vávra Řezník, 16. Jíra Řezník, 17. Jan Šálenej, 18. Havel Provazník, 19. Jíra Zahradník, 20. Jan Kolářů, 21. Vavřinec Kouřimský, 22. Bartoň, 23. Šimek Kuchařů, 24. Pavel Širůček, 25. Vaněk Myslivec, 26. Matěj holomek.

27 - 29 Hoště (fol. 13.v.)

27. Duchek Hejnej, 28. Petr Klimeš, 29. Šimon Kalouch

30 - 41 Svrabov (fol. 14v.-16)

30. Jan Kohoutek, 31. Mikuláš Včelík, 32. Šimon Kolenic, 33. Jíra Hlavatej, 34. Jíra Vyrije, 35. Matěj Kvítek, 36. Jan Polák, 37. Strejček, 38. Jan Dědek, 39. Valeš Valenta, 40. Vaněk Sadek, 41. Vondra Němec

42 - 48 Brník (fol. 17 - 18)

42. Martin Straka, 43. Martin Vopatřil, 44. Valenta, 45. Pavel Skalník, 46. Pavel Sysel, 47. Mach Mikulášků, 48. Matouš Hronek

49 - 65 Dobré Pole (fol. 19 - 22 v.)

49. Kříž Straka, 50. Beneš Hertorf, 51. Vávra Vacků, 52. Jan Vyšehlíd, 53. Martin Zahřil, 54. Vít Šefelín, 55. Prokop Průša, 56. Kuba Tlach, 57. Adam Vondráček, 58. Matěj Macek, 59. Jíra Žemlička, 60. Blažek, 61. Václav Hladík, 62. Jíra Fanta, 63. Matouš Petruov, 64. Jíra Koudelka, 65. Vávra mlynář

66 - 89 Oleška (fol. 23v. - 25v.)

66 Průša rychtář, 67 Vondra, 68 Jan Žák, 69. Petr, 70. Jíra, 71 Vávra Břečka, 72. Bartoš, 73. Havel, 74. Svach, 75. Havel, 76 Štěpán, 77 Kříž, 78 Kuba, 79 Šimek, 80. Václav Dub, 81 Vaněk Trakal, 82. Martin Polák, 83. Duchek, 84. Matouš Růsnej, 85. Jan Vodička, 86. Průša, 87 Šimon, 88. Břejša, 89. Jíra na Brožově

90 - 91 Nučice (fol. 26v.)

90 Kříž z Hroulova, 91. Vána krčmář

92 - 110 Konojedy (fol. 27 v. - 30)

92. Tůma Janžek, 93 Pabeš, 94. Václav, 95. Kuba Doležel, 96. Brychta, 97. Šnejdar, 98. Pavel Pukrábek, 99. Tůma, 100 Jan na Havlově, 101 Jíra Jirák, 102. Michal, 103. Petrlík Němec, 104. Tůma Chalupník, 105. Šimon Kropáček, 106 Jirák na Hamtilově, 107 Jan Hubínek, 108 Duchek na Němcově, 109 Petr Krčmář, 110 Vaněk Chouz

111 - 125 Strimelice (fol. 32 - 34)

111. Mareš syn rychtářův, 112. Erhartova z Prahy, 113. Kašpar Tesař, 114. Erhartova z Prahy z druhého gruntu, 115. Jíra Rychtář, 116. Matěj Novák, 117. Petr Šafář, 118. Jana Fabiánová, 119. Kuba Barták, 120. Jíra Tyluov, 121. Jan Shořejší, 122. Hanz Krejčí, 123. Jan Sládků, 124. Kaplova vdova, 125. Jíra Růžek

126 - 158 Černé Voděrady (fol. 35 - 40)

126. Douša rychtář, 127. Pavel Pavlásek, 128. Vacek Salářův syn, 129. Jan Znenáhlo, 130. Vrba z Jevan, 131. Bína Kehař, 132. Svach, 133. Vít Klímů, 134. Hanzl, 135. Jan na Lexově, 136. Jan Uher, 137. Vondra Klímů, 138. Bartoň, 139. Adam Chadavků, 140. Vaněk Vykuka, 141. Anka vdova, 142. Martin Vomastil, 143. Vaněk Hačický, 144. Kříž Holemej, 145. Trčková vdova, 146. Kuba Vomastků, 147. Pavel Pechů, 148. Matěj Chadavek, 149. Jan mlynář, 150. Jan z et Vávry mlynáře, 151. Důra vdova, 152. Jan Znenáhlo, 153. Vrba z Jevan, 154. Vít Klímů, 155. Pavel Lexů, 156. Vondra Klímů, 157. Bartoň, 158. Kříž Holemej

- 159 - 172 Cukmandl (fol. 42 - 44)
 159. Václav Pecolt, 160. Matěj Tatěk, 161. Jíra Kulhánek, 162. Adam Kocián, 163. Petr Křtěn, 164. Urban Bednář, 165. Michal, 166. Jan Řezáč, 167. Tůma Lev, 168. Petr Dolejší, 169. Jan z Uhlířova, 170. Matěj Lambera, 171 Křtěn, 172. Petr Hořejší
- 173 - 188 Bohumil (fol. 45 - 47 v.)
 173. Markyta Jelitova vdova, 174. Vondra Rychtář, 175. Václav Strunka, 176. Vít Křtěn, 177. Kříž, 178. Havel Jarolím, 179. Jan Říhů, 180. Šimon Kmoch, 181. Šimon Machků, 182. Petr Kroupa, 183. Havel Votestal, 184. Havel Hladkýho, 185. Petr Ježků, 186. Martin Hladkýho, 187. Havel Tesařů, 188. Matouš Dršťků
- 189 - 191 Aldašín (fol. 49)
 189. Havel Kožíšek, 190. Jan Řehořuov, 191. Voršila Machková
- 192 - 201 Jevany (fol. 50 - 51 v.)
 192 Havel Mlynář, 193 Burjan, 194 Jan Červený, 195 Adam Kocián, 196. Jakub na Tesařově, 197. Šimon, 198. Veselej, 199. Mikuláš Loukotník, 200. Průcha, 201. Havel mlynář
- 202 - 207 Vyžlovka (fol. 53 - 53 v.)
 202 Jan Lucka, 203. Urban Přečický, 204. Bartoň Šilhovej, 205 Matějka Hejne, 206. Vávra Šilhovej, 207. Matějova Nevůdkova
- 208 - 212 Louňovice (fol. 55 - 56)
 208. Kuba Nečas, 209. Vávra, 210 Jan Vondráčků, 211 Vávra Slepý, 212, Douša Vondráčků
- 213 - 216 Žernovka (fol. 57 - 57 v.)
 213 Říha Přečický, 214. Vávra Přečický, 215 Vávra Hubáček, 216. Jíra Kotel
- 217 - 225 Svojetice (fol. 59 - 61)
 217. Petr, 218. Melichar Krčmář, 219. Jan Holej, 220 Petr Novák, 221. Jan Vobořil, 222. Vaněk Popelář, 223. Vondra Ješek na Součkově, 224. Vondra syn Pitáků, 225. Vojtěch Lavička
- 226 - 232 Srbín (fol. 63 - 64)
 226. Benda Hůla, 227 Říha, 228. Jíra Pitákuov na Velkově, 229. Zikmund Stehlík, 230. Tůma Hůlka, 231. Duchek Vávruov, 232. Vaněk Duchalů
- 233 - 245 Tehovec (fol. 65 - 67)
 233. Martin Mareš, 234. Kříž Bartoňů, 235. Marek Bartoňů, 236. Martin Vomichů, 237. Jan Jazyků na Matějkově, 238. Jan Nikdy na Nechutově, 239. Tůma Háchů, 240. Vít Nešetřiluov, 241. Jan Danda, 242. Jan Peroušek, 243. Vít Matějů, 244. Jíra Nekýva, 245. Šimon
- 246 - 248 Vojkov (fol. 68 v.)
 246. Vondra, 247. Matěj Bezrukej, 248. Martin Krátke j
- 249 - 266 Všešary (fol. 70 - 72 v.)
 249. Martin Rychtář, 250. Jíra Prščák, 251. Šimon Stoklasa, 252. Jan Mizerka, 253. Blažek Vávruů, 254. Matouš Soukup, 255. Vít Heřmanů, 256. Vaněk Krejza, 257. Matěj, 258. Matěj Škořepa, 259. Vaněk Prtů, 260. Jíra Churávek, 261. Matěj Pichů, 262. Duchek Krátký, 263. Vít Slabýho, 264. Vít Poustka, 265. Jan na Škortousově, 266. Svatoš Blach
- 267 - 285 Tehov (fol. 74 - 78 v.)
 267. Vaněk Čepík, 268. Martin Němec, 269. Jan Husák, 270. Jan syn Husakuov, 271. Martin Špádkuov, 272. Vala krčmář, 273. Bartoň Křížuov, 274. Martin Špádkuov, 275. Petr Křížův, 276. Říha Hledviků, 277. Matěj na Valentově, 278. Jan

Matouně, 279. Tomek, 280. Matěj Holba, 281. Havel Soukupuov, 282. Říha Tomkuov, 283. Matěj Hlaváček, 284. Burjan Matouně, 285. Říha Němec

286 - 292 Klokočná (fol. 80 - 81)

286. Matěj, 287. Vít Vitásek, 288 Říha, 289. Matěj Kutilů, 290. Beneš Hrnčíř, 291. Tůma Bednář, 292. Vaněk Hrnčíř

293 - 294 Menčice (fol. 82)

293. Jan Jirka, 294. Petr Fafir

295 - 296 Světice (fol. 83)

295. Barton Světickej, 296. Mach Matěj

297 - 304 Mukařov (fol. 84 - 85)

297. Martin Huptich, 298. Jan Vitas, 299. Jan Šáma, 300. Vít Vobořil, 301. Jíra Hrnčíř, 302. Petr Dědek, 303 Mikeš Dostrčil, 304. Jan Hluचेj

305 - 323 Kozojedy (fol. 86 - 89)

305. Kuba Zavadil, 306. Douša Rychtář, 307. Jan Dubánek, 308. Jan Doležák, 309. Havel Holínka, 310. Martin Rybníček, 311 Klíma, 312. Pavel na Moravcově, 313. Píša Drtina na Slámově, 314. Tomáš syn Hnoutuov, 315. Váňa Kochánkú, 316. Martin Krejza, 317. Petr Tříštka, 318. Jan Tkadlec, 319. Kubíček Pěnkava, 320. Adam Taršů, 321. Douně na Petrově, 322. Jaroš na Tatošově, 323. Marta Duchková

324 - 334 Přehvozdí (fol. 90 - 92 91v)

324. Jan Rychtář, 325. Albrecht Holubenskejch, 326. Petr Hudečků, 327. Jan (poškozeno), 328. Adam Króčík, 329. Jan Kohoutek, 330. Jan Doupovec, 331. Martin Perkulů zet, 332. Viktorin Kordule, 333. Průša, 334. Burjan Trčkuov

335 - 342 Lipany (fol. 101 - 102)

335. Jan Novák na Jirůškově, 336. Jíra Kaše na Polákově, 337. Jan Honz, 338. Vávra Liška, 339. Martin Černej, 340. Jan Lokat na Biskupově, 341. Jan Pích, 342. Jan Krčmář

343 - 347 Vitice (fol. 103 - 103v.)

343. Vávra Subkuov, 344. Jan Mašek, 345. Martin Koutskej, 346. Jiřík Krčmář, 347. Vaněk Ledecký

348 - 352 Močedník (fol. 105 - 105v.)

348. Duchek Klobása, 349. Vaněk Jíša, 350. Jan Straka na Maškovu, 351. Petr Vystrčil, 352. Matěj Vyryje

353 - 356 Chrástany (fol. 107 - 107v.)

353. Matěj Doležel, 354. Barton Novák, 355. Pavel Šedivej, 356. Jan krčmář

357 Třebovle (fol. 108)

357. Jakub z Bezdědic

358 - 365 Mrzky (fol. 109 - 110)

358. Kuba Kovářů, 359. Vaněk Soukup, 360. Šimkova vdova, 361. Havel Vološka, 362. Jan, 363. Arnošt Ichtryc, 364. Duchek z Limuz, 365. Chovánek z Limuz

366 - 382 Klučov (fol. 120 - 122v.)

366. Jan Holárek, 367. Šimek na Tvrzníkově, 368. Jíra Chmel, 369. Jíša na Polákově, 370. Petr Kovářuov, 371. Jan Kozel, 372. Petr Landa, 373. Vít Piskule na Kulhavého, 374. Tobiaš na Lysého, 375. Václav Vinař, 376. Vondra na Bourkově, 377 Vašek Koutskej, 378. Vaněk Rád, 379. Navrátil, 380. Martin Živil, 381. Petr Žabka, 382. Petr Žabka

383 - 415 Poříčany (fol. 124 - 129v.)

383. Václav Váňa, 384. Matěj Mrázek, 385. Havel Ježek, 386. Křtěnek, 387. Vinař, 388. Matěj Matějčíček, 389. Václav Oulický, 390. Jan Krupka, 391. Vondra Hába, 392. Květoň, 393. Jíra Janoušek, 394. Vondra Vodvářka, 395. Jan Kropáč, 396. Jíra Špic, 397. Matěj Beneda, 398. Brož, 399. Matěj Hrachovina, 400. Kříž na Svatošově, 401. Blažek Srb, 402. Duchek Hroch, 403. Prokop Rokanda, 404. Urban Hnojník, 405. Barton Bradatej, 406. Vondra Šebek, 407. Vávra Krejčí, 408. Mikuláš Krčmář, 409. Kryštof Dupáček, 410. Jan Kobza, 411. Jan Kobza, 412. Kuba Míša, 413. Vondra Malej, 414. Fafous na Němcově, 415. Jan Marvan.

416 - 431 Lstiboř (fol. 131 - 133v.)

416. Petr Cicvárek, 417. Janůšek Choutník, 418. Marek na Sejkorově, 419. Kříž na Picnýho, 420. Jan Lebeda, 421. Jan Žateckej, 422. Jíra Železnej, 423. Vaněk Vrbovský, 424. Šimůnkova vdova, 425. Jakub Buba, 426. Jan Vesník, 427. Jíra Dlouhčej, 428. Martin Novák, 429. Duchek Syrový, 430. vdova na Polákové, 431. Vávra Chalupa

432 - 448 Hořany (fol. 135 - 136v.)

432. Jan Vítů, 433. Šimon Potměšil, 434. Pavel Staruov, 435. Jan Kovář, 436. Bárta syn Černýho, 437. Martin Bína, 438. Petr Řezník, 439. Petr Děrávek, 440. Barton Krčmář, 441. Vít Neustupa, 442. Matěj Svatků, 443. Jíra na Plachtově, 444. Duchek Soukup na Kuželově, 445. Vaněk Brožkuov, 446. Havel Machků, 447. Elena vdova, 448. Řeháček ze vsi Tadem

449 - 452 Žhery (fol. 137v.)

449. Lukeš, 450. Vít Závora, 451. Matoušek, 452. Svatoš

3. Typologie českých osobních jmen

Studium českých křesťanských jmen i příjmení má položené dobré základy v pracích K. Doskočila, V. Davidka, J. Svobody a F. Beneše s převahou zájmů genealogických a filologických. Pokus, statisticky vyjádřit postup tvorby příjmení v jednotlivých dějinných obdobích, učiněn ani v náznu však nebyl, protože chyběla typologie všech jmen a systematika v jejich studiu. Naopak metodicky odvážný pokus českých historických demografů vpředu zmíněný nevyzněl přesvědčivě právě pro nejednotnost přístupu a statistického zpracování. Přitom postup tvorby příjmení a dvou jmennosti (binomity) je přesný atribut pro růst hustoty obyvatelstva, intenzitu právního jednání a písemného úřadování, pro odklání od starých křesťanských jmen ve prospěch nivelizujících co do počtu omezených křesťanských jmen a pro poznání lidové moudrosti vynalézající podle osobních vlastností a činností nekonečnou škálu nových názvů pro nositele.

Právě toto úzké sepjetí s denním životem činí největší překážku při systematickém třídění našich křesťanských jmen a příjmení. Pro poznání jme něho fondu na Černokostelecku postačí uvědomit si, že k označení osoby bylo maximálně používáno pět údajů, které lze pro jednoduchost označit písmeny, tvořícími pak jmenné schema:

1. Křestní jméno (písmenné označení X)
2. příjmení (písmenné označení J)
3. zaměstnání či sociální a právní zařazení (písmeno Z)
4. místo, původní bydliště, přídomek (písmeno M)
5. zpřesňující označení sídla a majetku (písmeno N)

Takové schema by stačilo vystihnout i jména typu Jaroslav Smičický pán ze Smičic na Kostelci (typ XJZMN), nebo Ferdinand král český (XZM) a vkosteleckém urbáři všechny přicházející varianty nejběžnějšího typu XJ (Vavřinec Kouřimský 21, Jakub Tkadlec 1, Vávra Vacků 51) nebo recentního typu X (Burjan 13 a podobně) a ovšem i mimořádná jména typu Jan Novák v Lipanech n a Jiruškově (doklad 335, tedy typ XJMN) a nejjednodušší jmenné označení typu MN (vdova na Polákové, doklad 430). Pro orientační poznání postupu dvoujmennosti ovšem stačí propočítat poměr typu XJ a typu X v souboru 452 poddaných v kosteleckém urbáři (369 a 83 jmen); 72 procent poddaných mělo již vedle křesťanského jména i druhé jméno s funkcí příjmení. Protože do souboru jsou

pojata i jména šlechtických držitelů poddanských usedlostí a jména žen, liší se od údajů o 338 příjmení v komparativní tabulce vpředu.

4. Kostecká příjmení roku 1565

Ke 370 příjmením kosteckých poddaných patří do jmenného fondu ještě 32 příjmení někdejších držitelů usedlostí, kterými jako "jmény po chalupě" zpřesnil běžný typ X I nebo X pisatel urbáře na typ X I N nebo X N; jména míst ve jménech nebyla uváděna, protože šlo o soubory týchž míst. Z celého fondu kosteckých příjmení, čítajícího tedy 401 jmen, je nejčetnější z hlediska filologického i genealogického skupina tradičních příjmení (245 poddaných a 22 je je jmen někdejších držitelů), protože byla vytvořena jako obohacení slovního pokladu našich předků podle činnosti, osobních vlastností, událostí a původu jejich nositelů. Abecední seznam těchto příjmení plní funkci osobního rejstříku k prvnímu kosteckému urbáři z roku 1565 ve stručné formě: křestní jména a místo není třeba opakovat, protože podle čísla za příjmením je lze zjistit v seznamu otiskném ve sledu originálu a s citací stránek originálu vpředu; zkratka chal. upozorňuje, že jde o jedno z 32 jmen "po chalupě".

Abecední seznam příjmení v kosteckém urbáři

- B Baštický 10, Bezrukej 247, Biskup chal. 340, Blach 266, Bouzek chal. 376, Bra-
datej 405, Břečka 71, Buba 425
C Cívárek 416
Č Čepík 267, Černej 339, 436, Červený 194
D Danda 241, Dědek 38, 302, Děránek 439, Dlouhej 427, Dolejší 168, Doležák 308,
Doležel 95, 353, Dostrčil 303, Douně 321, Doupovec 330, Dršků 188, Drtina 313,
Dub 80, Dubánek 307, Duchalů 232, Dupáček 409
F Fafír 294, Fafous 414, Fanta 62
H Hába 391, Hačický 143, Hachů 239, Hamtík chal. 106, Hertorf 50, Hladík 61,
Hladký 184, 186, Hlavatej 33, Hlaváček 283, Hluhej 304, Hnojík 404, Hnout 314,
Holba 280, Holárek 366, Holey 219, Holenej 144, 158, Holínka 309, Holubenskej 325,
Hlořejší 172, Hrachovina 399, Hroznej 9, Hubáček 215, Hubínek 107, Hudečků 326,
Hůla 226, Hůlka 230, Huptych 7, 297, Husáků 270
CII Chadavek 139, 148, Chalupa 431, Chmel 368, Chouz 110, Choutník 417, Chová-
nek 365, Churánek 260
I Ichtryc 363
J Jazyků 237, Jelito 173, Ježek 185, 385
K Kalouch 29, Kapl 124, Kaše 336, Kehař 131, Klobása 348, Kmoch 180, Kobza 410,
411, Kocián 162, 195, Kohoutek 30, 329, Kochánků 315, Kolenic 32, Kordule 332,
Kotel 216, Koudelka 64, Kouřimský 21, Koutskej 345, 377, Kozel 371, Kožíšek 189,
Krátký 262, 248, Kropáček 105, Kroupa 182, Krupka 390, Krížil, chal. 444, Kulhá-
nek 161, Kulhavý chal. 373, Kutilů 289, Kvítek 35
L Lambra 170, Landa 372, Lavička 225, Lebeda 420, Ledecký 347, Lev 167, Liš-
ka 338, Lokat 340, Lucka 202, Lysý chal. 374,
M Malej 413, Marvan 415, Matouně 284, 278, Mizerka 252, Moravec chal. 312,
Mrázek 384
N Navrátil 379, Nečas 208, Nekýva 244, Nechuta chal. 238, Němec 41, 103, chal.
108, 268, 285, chal. 414, Nešetřil 240, Neustupa 441, Nevůdek 207, Nikdy 238, No-
vák 116, 220, 335, 354, 428
O Oulický 389
P Pabeš 93, Pecolt 159, Pěnkava 319, Perkulů 331, Peroušek 242, Pícný chal.
419, Piskule 373, Pitákuov 224, 228, Plachta chal. 443, Polák 36, 82, chal. 336,
chal. 369, chal. 430, Prščák 250, Prtů 259, Popelář 222, Potměšil 433, Poustka 264,
Přečický 203, 213, 214, Purkrábek 98
R Rokanda 403, Rúsnej 84, Růžek 125, Rybníček 310
Ř Rád 378
S Sadek 40, Sejkora chal. 418, Shořejší 12, Skořepa 258, Slabý 263, Sláma chal.
313, Slepý 211, Sobkuov 343, Souček chal. 223, Soukup 254, 281, 359, 444, Stehlík
229, Stoklasa 251, Straka 42, 49, 350, Strejček 37, Strunka 175, Svátků 442, Svě-
tickej 295, Syrový 429, Sysel 46

Š Šálenej 17, Šáma 299, Šedivej 355, Šefelín 54, Šilhavěj 204, 206, Širůček 24, Škortous chal. 265, Šnejdar 97, Šoural 8, Špadkuov 271, 274, Špic 396
 T Taršů 320, Tatěk 160, Tatoš 322, Tlach 56, Trakal 81, Trčka 145, 335, Tříštka 317, Tvrzník chal. 367, Tyluov 120
 U Uher 136
 V Včelík 31, Velek chal. 228, Veselej 198, Vesník 426, Vchynský 3, Vobořil 221, 300, Vodička 85, Vodvářka 394, Vološka 361, Vomastil 142, Vomastek 146, Vomichů 236, Vopatřil 43, Votesal 183, Vrba 130, 153, Vrbovský 423, Vřapin 11, Vykuka 140, Vyrije 34, 352, Vystrčil 351, Vyšehlíd 52
 Z Zahřil 53, Zavadil 305, Závora 450, Znenáhlo 129, 152
 Ž Žabka 381, 382, Žáček 327, Žák 68, Žateckej 321, Železnej 422, Žemlička 59, Živil 380

Pro lidovou tvořivost na Kostecku byly tedy nejvydatnějšími zdroji nápadné lidské vlastnosti (šilhavý, černý, hluchý), ale její rozmanitost a vynalézavost neměla mozi a zasloužila by si podrobnější rozbor. Pro poznání jmenného fondu Černokostecka před 400 lety je však nejzávažnější vysoká frekvence těchto příjmení: na všech 267 osob totiž připadá 238 rozdílných jmen, tedy 88 procent poddaných mělo rozdílná jména. Frekvenci příjmení lze totiž nejpřesněji měřit stáří jmenného fondu a míru přibuznosti v rámci souboru. Nejfrekventovanějšími jmény byl Němec (6 nositelů), Polák (5), Novák a Soukup (4), Přečický a Straka (3) a dalších 17 jmen vyskytujících se vždy u dvou osob.

Do abecedního seznamu příjmení tradičních nebyla počata příjmení podle zaměstnání, která v řadě případů ještě příjmeními nebyla a označovala skutečné zaměstnání: do skupiny dvoujmen se přesto řadí. U nich je pochopitelně frekvence menší, protože některé skupiny povolání byly zastoupeny početně. Pro označení 61 osob a jedné usedlosti stačilo jen 25 jmen (40 procent) díky skupině krčmářů (9 osob), rychtářů (8 osob), kovářů, mlynářů a řezníků (po 4 osobách) a dalších. Jejich abecední seznam má jen funkci orientace v přetištěném soupisu poddaných v urbáři; čísla opět odkazují na pořadová čísla v urbáři.

Abecední seznam příjmení typu zaměstnání v kosteckém urbáři

Bednář 164, 291, Hajný 12, 27, 205, Holomek 26, Hrnčír 290, 301, 292, Chalupník 104, Kolář 20, Kovář 2, 358, 370, 435, Krčmář 91, 109, 218, 272, 342, 346, 356, 408, 440, Krejčí 6, 122, 407, Kuchař 23, Loukotník 199, Mlynář 65, 149, 192, 201, Myslivec 4, 25, Pekař 14, Provazník 18, Rychtář 66, 111, 115, 126, 174, 249, 306, 324, Řezáč 166, Řezník 5, 15, 16, 438, Skalník 45, Sládek 123, Šafář 117, 128, Tešar 113, 187, chal. 196, Tkadlec 1, 318, Vinař 375, 387, Zahradník 19

I když příjmení typu zaměstnání nebyla tvořená, nýbrž dána povoláním nositele, vyjadřují přesně rozmanitost kosteckého regionu s výrazným podílem hrnčičství a vinařství a s velkým lesním hospodářstvím (hajní, myslivci).

5. Kostecká hypokoristika a křestní jména

Stejně snadnou měla tvorba příjmení situaci tam, kde existovala dostatečná rozmanitost křestních jmen a dobré sousedské vztahy se zdobňujícími jmény. Z evidovaných příjmení na Kostecku je u 72 poddaných použito jako příjmení křestní jméno v nezměněném tvaru (Petr, Matěj), nebo ve tvaru zdobněném (Duchek, Barton). Frekvence tohoto třetího typu příjmení je opět jiná, než u příjmení tradičních (82%) a u příjmení utvořených ze zaměstnání (40%); na 72 osob připadá jen 54 příjmení, tedy s frekvencí 75 procent. Z celého jmenného fondu Kostecka v roce 1565 tedy na příjmení typu hypokoristik připadala celá šestina.

Struktura jmenného fondu 317 příjmení v kosteleckém urbáři z r. 1565

Typ příjmení	počet nositelů příjmení		celkem	počet příjmení
	poddaných	jména chalup		
tradiční, vytvořené	245	22	267	238
podle zaměstnání, dané	61	1	62	25
podle křestního jména, obměněné	63	9	72	54
bez příjmení, jen křestní jméno	83	-	83	
	452	32	484	317

Odlíšná je zcela struktura fondu křestních jmen, evidovaných v urbáři. Čítá celkem 511 křestních jmen včetně 72 příjmení, obměněných z křestních jmen; do fondu nejsou započtena křestní jména ženská a pochopitelně křestní jména těch poddaných, kteří jsou uvedeni v urbáři jen s příjmeními a jména po chalupách. Propočet četnosti 55 křestních jmen a jejich hypokoristických variant jasně naznačuje, že křestní jména se dělila do pěti skupin. Do skupiny velmi častých křestních jmen patří 6 jmen (Jan 79, Matěj 36, Václav 34, Jiří 33, Petr 32 a Martin 24 osob), středně oblíbených bylo 10 jiných křestních jmen (Vít 17, Vavřinec 17, Šimon 16, Havel 16, Ondřej 16, Bartoloměj 15, Duchoslav 15, Jakub 14, Kříž 12 a Pavel u 11 osob), méně oblíbených bylo 12 křestních jmen (Řehoř 10, Tomáš 10, Prokop 7, Kliment 6, Matouš 6, Benedikt 6, Adam 6, Mikuláš 5, Valentin 5, Svatoslav 5, Burjan 4 a Kristian 4 osoby) a do skupiny řídké používaných křestních jmen patřilo 9 jmen (Ambrož 3, Blažej 3, Michal 3, Urban 3, Jeroným 2, Brikcí 2, Marek 2 a Erhart 2 osoby). Zcela ojediněle bylo 18 posledních jmen, zastoupených v jednom nositeli (Albrecht, Arnošt, Fabián, Hedvík, Heřman, Hroch, Hronek, Kryštof, Kašpar, Květon, Lukáš, Melichar, Štěpán, Šebestián, Vojtěch, Viktorin, Tobiáš a Zikmund). Ze všech 501 jmen však pouze 269 křestních jmen je uvedeno v kalendářní formě: téměř polovina křestních jmen je ve tvaru zdrobnělém a kostelecký urbář z roku 1565 je tak zcela ojedinělým dokumentem, který si přes svou ryzí úřední povahu uchoval autentičnost zachycených domácky a sousedsky užívaných 242 křestních jmen, z nichž některé mají zde prioritu v celočeském prostředí. Velký počet hypokoristik a jejich velká variabilita je patrná z tabelárního přehledu.

Struktura fondu 501 křestních jmen v kosteleckém urbáři z r. 1565

Typ křestního jména a počet křestních jmen ve skupině	nositelů	neobměněná z nějí	hypokoristická varianta křestních jmen	počet variant hypokoristik
velmi častá jména 6 křestních jmen	238	154	84	24
středně oblíbená jména 10 křestních jmen	149	69	80	16
řídká křestní jména 12 křestních jmen	74	22	52	22
velmi řídká jména 9 křestních jmen	22	9	13	8
ojedinělá jména 18 křestních jmen	18	15	3	3
celkem 55 křestních jmen	501	269	232	73

Nejpozoruhodnější je 15 případů hypokoristik jména Duchoslav: (doklady pro tvar Douša 4, 126, 212 a 306 a pro tvar Duchek 27, 83, 108, 231, 262, 323 příjmení, 348, 364, 402, 429 a 444), 4 nositelé jména Křtěn (doklady 163, 170 a 171 pro Křtěn a 386 pro Křtének) 5 nositelů jmenných variant odvozených od křestního jména Svatoslav (doklady pro variantu Svach 74 a 132 a pro Svatoš 266, 400 a 452), nemluvě o ojedinělých starých křestních jménech Hroch (402), Hronek (48) a Květoň (392). Neméně bohaté a pozoruhodné jsou varianty křestních jmen, kde si lidová tvořivost vypínala zjednodušením latinských a komplikovaných jmen (Bartoloměj, Benedikt, Vavřinec), nebo kde oblíbenost a častý výskyt nutil k vynalézání obměn k odlišení nositelů (Matěj, Jan, Jiřík atd.). Uvádění všech variant by bylo zdlouhavé.

Studium příjmení i křestních jmen a propočty struktur jmenného fondu jednotlivých souborů statisticky dostatečně velkých je sice technicky náročné a metodicky neověřené, ale pro potřeby české genealogie a v zájmu ochrany archivního materiálu jej nelze odkládat. Pořízení soupisu 317 příjmení na Černokostecku a propočet četnosti těchto 317 příjmení a 501 křestních jmen má vedle informačního poslání i funkci podnětnou a diskusní.

Poznámky:

1. SOA Benešov, inv. č. 3138. Původní signatura ANM je F 8 L b. Kostecký urbář byl nově ofoliován (137 listů), protože původní foliace (142 listů) nevyhovovala. Chyběla foliace prvních dvou listů (titulní list a soupis lokalit) a naopak byla zrazena folia 93 - 100, kde byli sepsáni poddaní z vesnic Bylany a Vrbčany. O ztrátě této části byl pořízen záznam již roku 1903. Vazba knihy je původní, neodborně vyspravovaná během svého uložení v ANM. Na přední desce jsou stopy původního slovního označení a letopočtu 1564, zbytky archivního lichtenstejského štítku. Předsádka je nová, vlepená při opravě knihy, kdy byl rukopis opatřen Schulzovou rukou názvem "Urbář panství Kostece nad Černými lpsy 1562". Přesná datace rukopisu je obtížná a zasluhovala by zvláštní studiu. Urbář byl původně nedatován a až později byl do dolní části titulu, do ornamentu vepsán letopočet 1562, obtažením data pořízeného olůvkem. Toto i další olůvková data na titulním listě, 63, 64, 66, právě tak jako zápisy v textu nelze datovat. Dalším datačním vodítkem je zápis na konci popisu vsi Vyžlovky. Na str. 52v. je uváděno clo, které platí honci ženoucí přes ves uherské voly a valašské berany a v souvislém textu je zapsáno kolik zaplatili v roce 1564. Zdá se tedy, že urbář nebyl pořízen před rokem 1564.
2. A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze české, díl XV, str. 1-14
3. A. Sedláček, Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách, Rozpravy České akademie věd a umění, tř. I., č. 66, str. 275
4. J. Honc, Postup tvorby příjmení poddaných na sedmi českých velkostatech 1553 - 65 (předběžná výsledná tabulka), Historická demografie 6, 1972
5. J. Honc, Možnosti a cíle české kvantitativní genealogie a heraldiky, GH-Listy, 4. řada, str. 1 - 13, 9. Frekvence a tvorba příjmení a křestních jmen, str. 8 - 9.

SJEZDY RODŮ

RODOVÉ SETKÁNÍ V ŽAROŠICÍCH

V Žarošicích v okrese Hodonín, které jsou známy svou dlouholetou vlastivědnou tradicí, spojenou jednak s Památníkem obce, který vybudoval J. Broukal, a také vlastivědným sborníkem Od hradske cesty, který již od konce čtyřicátých let vydává olomoucký knihovník a pilný bibliograf Jaroslav Vlach, uskutečnilo se dne 29. 8. 1976 setkání rodů žarošických a vicemilických Vlachů. Bylo přítomno celkem 245 účastníků, mezi nimi i 92letá Marta Mendlíková ze šesté generace vicemilického rodu. Obsáhla přednáška Jaroslava Vlacha si všimla této celé rodiny od r. 1720 po meči a od r. 1643 i po přeslici. První písemně doložený Vlach je Bartoloměj, narozený 1720, do r. 1746 není však jméno Vlach ve farních matrikách Žarošic doloženo, v lánském rejstříku k r. 1673 je zmínka o Matěji Vlachovi. Další schuzka rodu Vlachu se uskutečnila v r. 1979. Je jisté namísto obdobné besedy pořádat, protože se na nich může ozřejmit leckterá historická zajímavost, i v případě rodiny Vlachu, stejně tak jako u jiných rozdů.

Jan Skutil

VRCHNOSTENSKÁ KŘESTNÍ MATRIKA PRO PODDANÉ V BRATČICÍCH 1642 - 72

Věra Sekotová

Bezmezdné, bezedné a nezevšednitelné bohatství našich archivů nemůže nechat v klidu a stranou nikoho z řad archivářů či archivních badatelů. I v denním shonu stojí za zastavení se a zamýšlení i ojedinělý archivní dokument, který zazáří svou ojedinělostí, novostí, závažností i nesnadností a který teprve po trpělivé analýze prozradí svou cenu a poskytne nový pohled do života našich předků. Takovým náležen a neznámým typem písemnosti českých velkostatků je rukopis č. 345 a č. 346 archivního fondu Žleby.

1. Vznik, rozvoj a zánik velkostatku Bratčice

Feudální velkostatek Bratčice u Čáslavi existoval jen 120 let, ale stačil se za tu dobu zapsat do dějin české feudální správy a do českých hospodářských dějin. Vz nikl jako nový administrativní a ekonomický útvar roku 1555 obdobně jako řada jiných velkostatků v důsledku populačního vývoje české feudální šlechty a jako doklad složitého derivačního procesu v české feudální správě, který vyvažoval přecenovaný opačný integrační pohyb zjednodušovaný často jako vykupování a rušení drobných rytířských velkostatků. Heřman Bohdanecký z Hodkova tehdy dostal od otcovského hradu Žleby, kde se usadil jeho starší bratr, polovici Žlebských vesnic včetně vsi Bratčice. Tyto Bratčice, ležící ve výhodné poloze blízko města Čáslavi, s dobrou půdou, dvorem, lesem a s kostelem, si vybral jako sídlo nové sekundogenitury rodu rytířů Bohdaneckých a vystavěl zde tvrz.[1] Nový velkostatek, patřící svou cenou do skupiny mírně nadprůměrných velkostatků,[2] prodělal složitý územní vývoj a v další generaci Bohdaneckých byl roku 1593 rozdělen opět na dva velkostatky: v tomto případě starší bratr Jan se usadil na polovici se sídlem v Podmoklech a zbylou část velkostatku s Bratčicemi dostal jako otcovské dědictví Heřmanův druhý syn Adam mladší Bohdanecký z Hodkova.[3] Jemu patří zásluha na přeměnu velkostatku Bratčice na rentový typ, na jeho zadlužení a na vytvoření typického příkladu nepochopení příležitosti a vývojového trendu. Reluoval roboty svých poddaných sice značně vysokými částkami, nemohl pak však vyrábět levné obilí a ostatní produkty na výhodné trhy v hornické Kutné Hoře, stačil utratit celý výnos svých Bratčic a Mikuláš Dačický glosoval smrt Adama Bohdaneckého "v dluzích z máchaného" bez výčitek jako dalšího z prodlužených drobných zemanů na Kutnohorsku.[4] Nedlouho předtím roku 1609 prohospodařil svých Bratčic s 21 poddanými, dvorem, mlýnem a kostelem pro neplacení dluhu v původní ne příliš vysoké výši 3900 kop gr. míš., vzrostlého ovšem úroků a soudními náklady na téměř dvojnásobek.[5] Jeho věřitel Václav Chotouchovský z Nebovid si sice zajistil své peníze deskovým zvodem, ale po čase je převedl na rytíře ze vzdáleného Královéhradecka, který hledal pro sebe a pro syna výhodný a levný velkostatek a podnikl proto dosti složité jednání s věřitelem a majitelem Bratčic o koupi velkostatku Bratčice. Nový majitel Jiří Dobřenský z Dobřenic převzal Bratčice roku 1614 opět bez smluvního deskového z zápisu jen prostým předlávacím prohlášením od otce.[6] Na velkostatku Bratčice však dluhy zůstaly domovem nadále a shodou okolností sehrály kladnou roli v konfiskčním řízení roku 1623. Královská komora na velkostatek Bratčice pro dluhy nenalezla kupce, resignovala na jeho prodej podle rozsudku o 33 % konfiskaci a spokojila se tím, že změnila rozsudek konfiskace na pokutu ve výši 500 kop míš.[7] Jiří Dobřenský zůstal nadále majitelem velkostatku Bratčice, ale dluhů se nezbažil ani on, ani jeho vdova. Když od vdovy Dobřenské totíž koupil velkostatek Bratčice její zet, z trhové ceny 15 000 kop míš., padla převážná část na splacení dluhů.[8]

2. Moravský rytíř Bernart Šmerovský a jeho český majetek

Bernart Šmerovský z Lidkovic, od r. 1641 zeť Jiříka Dobřenského z Dobřenic a od r. 1642 majitel zadluženého velkostatku Bratčice, neměl o nic méně dramatické osudy, než Bratčice. Rodák z Hranic na Moravě, kde jeho otec byl ditrichštejnským úřední-

kem, od r. 1624 sirotek, vychovávaný dědečkem, na rozdíl od katolického otce nekompromisním evangelíkem a od 1630 emigrantem, dospěl uprostřed třicetileté války a jeho zakotvení mezi českou šlechtou bylo maximum životního úspěchu. Z otcovského majetku a tradic zdědil málo [9] a jen jeho druhý velkostatek Nová Ves u Chotěboře naznačuje, že měl zájem o kontakty s Moravou. Jeho český snátek znamenal rozhodný obrat pro rod rytířů Šmerovských i pro velkostatek Bratčice. Bernard Šmerovský zastavil úpadek velkostatku, postavil v Bratčicích pivovar a ovčín, zanechal svým pěti synům, dceři a vdově majetek v ceně 30 000 zlatých (Bratčice za 20 000 zl. a Nová Ves za 10 000 zl.) a dva dvorce u Prahy. Obrátil tak v dobré a ve svůj prospěch handicap nedědicího syna, překonal nepřekročitelné bariéry novoštitfňného šlechtice, potomka neurozeného panského úředníka Pernštejnu, a ve srovnání s bratrem, který zdědil otcovský dvorec a dům v poddanském městečku Hranicích, dokázal zaujmout místo v předních řadách české rytířské šlechty jako královský hejtmán Malé strany v Praze a purkrabí pražského hradu, císařský rada a zemský soudce. Na kariéře Bernarda Šmerovského (nar. asi 1610, zemř. 1664) jsou nejnapadnější však okolnosti dvě: největší svou výchozí majetkovou základnu, dva nerozsáhlé rytířské velkostatky s 21 a s 34 poddanými, a při svých funkcích v Praze sáčil vybudovat dobrou administrativu svému velkostatku Bratčice. Jeho Bratčice byl patrně nejmenší velkostatek, který měl pro správu poddaných a režijních odvětví sepsaný urbář, připomenutý roku 1668 v trhové předávací smlouvě jeho synem. [10] Že vytvořil navíc ještě velkostatkovou křestní matriku pro poddané svého velkostatku Bratčice, tedy není ani příliš překvapivé.

3. Křestní matrika pro Bratčice 1642 - 72

Matriky jsou významným pramenem pro studium demografického vývoje, pro sociální a kulturní dějiny a především pro genealogii. V Čechách se první církevní matriky objevují výjimečně v 16. století a až od poloviny 17. století jsou vedeny pro většinu farností a obcí. [11] Začátky instituce katolických matrik jsou poznamenány rozvratem kněží, církevní správou za třicetileté války, nedostatkem katolických kněží, zvolna utuchajícím odporem obyvatelstva ke katolictví a nezáměrem feudálu hmotně zabezpečit a vybavit fary na svých velkostatecích.

Bratčice s kostelem sv. Václava a budovou někdejší fary byly církevně spravovány z blízkých Potěh, kam byly odváděny desátky a odkud byly obhospodařovány někdejší farní pole v rozsahu 9 kop záhonů. [12] Jak ve skutečnosti vypadala církevní organizace v době, kdy majitelé velkostatku Bratčice byl Bernard Šmerovský z Iidkovic (od 1642) a jeho syn Jetřich Šmerovský (od 1668) a kdy ani největší fary ve vzdáleném okolí nebyly obsazeny trvale a nevedly křestní matriky, informuje nejlépe rukopis "Seznam narozených a pokřtěných dětí" vedený v letech 1642 - 68 a jeho málo mladší druhý exemplář z let 1642 - 72. Seznam bratčické vrchnosti je k nerozeznání od církevní matriky pokřtěných. U každého dítěte je uvedeno v neměnném pořadí plné datum (rok, den, měsíc) narození dítěte, jméno a příjmení otce i s případným zaměstnáním nebo sociálním zařazením, křestní jméno matky, plná jména všech kmotrů, křestní jméno narozeného dítěte a nakonec jméno nebo aspoň sídlo faráře, který bratčické dítě pokřtil. První soupis obsahuje celkem 246 zápisů o křtech dětí z Bratčic a u některých dětí, pokud zemřely do prvního roku svého věku, jsou provedeny i záznamy o jejich úmrtí. Všechny záznamy mají podobu větného zázpisu, odpovídají zcela přesně obvyklým zápisům v církevních farních matrikách a předpisu v římském rituálu z roku 1614. Paralelně či nedlouho později byl na základě tohoto soupisu proveden jeho upravený opis, zachycující křty z let 1642 - 1672 a vynechávající všechny děti zemřelé: proto celkový počet zápisů v druhém soupise je jen 189 dětí.

Oba soupisy pokřtěných dětí jsou vedeny chronologicky pečlivou rukou; jména jsou podána nezkomolená a v žádném případě do nich nebyly pojata děti z jiných vsí než z Bratčic.

Není sporu o tom, že oba soupisy jsou velkostatkové provenience, že vznikly v kanceláři správy velkostatku na tvrzi Bratčice a sloužily pro evidenci poddaných majitelů velkostatku. Je zřejmé, že si bratčická kancelář vytvořila nejspíše jako první v našich zemích ještě uprostřed třicetileté války přesnou, i když zcela jednoduchou evi-

denci těch nově narozených poddaných, se kterými rekonstruovaný velkostatek po překonaní válečných pohrom a poválečné ekonomické deprese mohl počítat.

Soupis zachoval desítky informací o populačním vývoji jednoho z nejmenších českých velkostatků právě pro období, ze kterého nejsou takové informace buď zachovány vůbec, nebo pro který by byly pracně rekonstruovány z mnoha okolních matrik bez záruky úplnosti. Protože tento nový významný typ feudální písemnosti patří především do sféry diplomatiky, kde jeho vznik a způsob vedení musí být vysledován, stačí pro potřeby genealogie, pomocné vědy historické stejně jako diplomatika, zatím kromě stručného vylíčení místa vzniku a osoby svého původce upozornit na tuto mimořádnou necírkevní křesťanskou matriku. [13] Při té příležitosti bude provedena komparace křesťanských zápisů pořízených na bratčické tvrzi se zápisy křtů bratčických dětí, pořízených na faře v Čáslavi, která má zachovány matriky od roku 1631 a kde bylo pokřtěno celkem 160 bratčických dětí a případně s ojedinělým křtem uskutečněným v Kutné Hoře. Ze všech 271 dětí bratčických poddaných volili rodiče hned po čáslavském faráři nejčastěji ke křtu faráře v Golčově Jeníkově (85 dětí) a ve Žlebech (12 dětí). Vyjimečně byly bratčické děti křtěny v jiných kostelích v okolí (2 v Ronově nad Doubravou, 4 v Moravanech, 2 v Tupadlech a 1 v Ledči nad Sázavou, zbylé křestní zápisy místo křtu neuvádějí).

SEZNAM PODDANÝCH V BRATČICÍCH, JEJICHŽ DĚTI BYLY EVIDOVÁNY V BRATČICKÉ MATRICI 1642 - 72

Barchovský Jan	Lehký Jan	Pumer Ondřej
Bárta Pavel	Liška Václav	
Bartoš Mikuláš		Růžička Václav
Baurka Martin	Maštališ Jan	Rychtář Jiřík
Bednář Jan	Matěj Václav	Rychta Jiřík
Bednář Šimon	Mikš Jan	Říčák (?) Jíra
Bednář Matěj	Milivský Matěj	
Berka Václav	Minář Jan	Sečima Matěj
Bohuna Martin	Mladota Jiřík	Sklenář Jan
Bračka Martin	Mlynář Václav	Skoupý Jiřík
Bratejka Martin	Moravec Pavel	Slátek Vašek
Brexovský Jiřík	Moravský Pavel	Sladký Jan
		Sladký Václav
Čech Václav	Neminář Šimon	Svoboda Jakub
Červený Honza	Novotný Jakub	
	Novotný Jiří	Šafář Michal
Duxovský Jiřík		Ševla Ondřej
	Obranka Matěj	Šranka Václav
Filip Jakub	Ošmatal Pavel	Šťastná Káča
Filip Václav	Otapka Jiřík	Šťastný Pavel
	Otápka Šimon	Šťastný Pavlíček
Hlaniavec Václav	Otaška Jiřík	
Hlyzovský Jiřík	Otoleský Jan	Tomáš Jan
Hoch Jan	Otoleška Jan	Trnka Václav
Hruška Šimon	Ovesný Matěj	Tyl Adam
Jahoda Václav	Pacholek Jakub	Vagknecht Jakub
Janeček Jan	Pasundka Václav	Veselý Václav
Janek Václav	Pekař Filip	Vinopalský Daněk
	Pohana Václav	Vodarda Jiřík
Kantor Jan	Pokorný Jan	Vojtíšek Jiřík
Khern Tomáš	Poláček Jakub	Voženílek Jiřík
Kouba Jan	Poláček Matěj	
Kovář Jan	Posnanov Václav	Wačurda Jiřík
Kozel Pavel	Procházka Jiřík	Wačurda Kryštof
Krejčí Jan	Pumer Matěj	Wačurda Lukáš
Kuchař Václav		Wošmatal Pavel

Zahradník Tomáš
Zástěra Martin
Zástěra Václav

Kromě toho jsou v seznamu křty, kde jméno otce (výjimečně matky) je uvedeno pouze křestním jménem: Adam šafář, Jakub řezník, Jiřík kočí, I inhart slouha, Matěj ovčák, Bartoloměj tesař, Kryštof kovář, Adam podruh, I Lukáš poddaný pana Peterů, Andreas krejčí cizopanský, Matěj krčmář panský, Michal šafář poddaný z panskví polenského, Matěj myslivec, Šimon myslivec, Jan pastucha cizopanský, Václav podruh ševcový poddaný pana z Bukov, Vávra chalupník, Ondřej švec, I Lukáš čeledín, Vencel hospodář vystrkovský, Filip pekař bračický, Jan podruh, Jan řezník, Šimon chalupník, Jan sluha, Barton podruh Baurkocuv, Vencel poddaný, Vencel hospodský, Jindra poddaný, Michal poddaný, Jan sládek, Jan mladý soused bračický, Václav sládek, Vavřinec soused bračický, Jiřík rychtář a soused, Šimon ovčák, Jan syn řezníkův, Vávra soused, Jan řezník, Vávra poddaný, Pánda řezník, Šimon tesař a zeť Otapkovský, Fankl poddaný, Matěj řezník, Ondřej švec, Kryštof soused, Tomáš zahradník bračický, Jindra kovář, Jan sklenář soused bračický, Pavel ovčák čeledín panský, Jindra osedlý poddaný, Matěj myslivec panský, Václav chalupník poddaný, Kryštof švec cizopanský.

Rozina cizopanská, Kateřina děvečka, Dorota dcera ševcova, Lidmila dcera kantora Tomáše.

I když ve srovnání s desetitisíci obdobných křestních zápisů ze 17. století v matrikách Čáslavska a širokého regionu ve státním oblastním archivu v Zámrsku zachovaných je jmenný fond bračické vrchnostenské matriky zanedbatelný, zaslouží si tato výjimečná křestní matrika současně s touto předběžnou zprávou i jejich informativní výčet. [14]

Poznámky:

1. A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého XII, Praha 87-88
2. Otto Placht, Odhad majetku stavů království českého z r. 1557. Věstník Královské české společnosti nauk, třída fil.-hist.-filologická, 1947, IV, Praha 1950, 58 (Heřman Bohdanecký mladší z Hodkova a na Bračicích 6 500 str., 3 600 poddaných)
3. Státní ústřední archiv, DZV 134, N 8 (z minka o dílčí ceduli z 15. 7. 1593, která do desk ale zřejmě vložena nebyla, jako další doklad o nepořádku a úspoře za deskový vklad)
4. Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda. Paměti (Vydal Emil Pražák), Praha 1955, str. 530 (1613. Měsíce Novembris, listopadu, umřel na Slušicích pan Adam Bohdanecký z Hodkova, syn nebožtíka pana Heřmana Bohdaneckého, zůstav v dlužích zmáchaný)
5. SÚA, DZV 134, N7-N8 se jmenovitým seznamem všech 21 bračických poddaných s jejich pozemkovými rentami: Jan Hanykýř, Pavel Vánů, Matěj Vlčík, Šťastný Vlach, Václav Ženich, Tomáš Tomášek, Štěpán Štěpánek, Matěj Kotrlík, Jan Musil, Václav Bočan, Řehoř Poláček, Jan Vánů, Svatoš, Jan Řihů, Matouš Šandera, Jan Tichej, Vondra Mýška, Václav Vánů, Dorota Mikšova, Václav Kocanda a Matěj Vánů.
6. SÚA, DZM 237, D 19 a G 26
7. Tomáš Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, Praha 1882, str. 78
8. SÚA, DZV 307, G 6 v-7 s trhovou smlouvou mezi vdovou Magdalenou Dobřenskou rozenou Maternovou a mezi jejím z etěm Bernartem Felixem Šmerovským (zde ještě Šmerhovský psaný) z Lidkovic datovanou 1. listopadu 1642, vloženu do desk 4. 12. 1651 patrně po doplacení celé trhové ceny a dluhů. Prodej je současně nejzřetelnějším dokladem o ekonomické degradaci barchovské linie Dobřenských, ostatně ohrožené i vymřením; v roce 1642 žil jen jediný Dobřenský této linie, předek dnešních Dobřenských, švagr B. Šmerovského.
9. Bohumír Indra, Odboj města Hranic 1620 - 1627 a jeho potrestání, Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 53 (1940), 20 s cenným doplněním neúplných genealogických svodů A. Sedláčka a J. Pilnáčka; k osobě Bernarta Šmerovského a k celému rodu Šmerovských zůstává řada otázek nezodpověděných.

10. SÚA, DZV 389 N 22 s výslednou zmínkou ve smlouvě z 24. dubna 1668 (intabulována 28. května 1672), že rozsah prodávaného velkostatku se stanoví "dle urburu". V další trhově smlouvě z 23. dubna 1672, která znamenala zánik velkostatku Bratčice, spojeného od toho dne s velkostatkem Tupadly (DZ 390 A 22) již zmínka o urbáři není
11. Eduard Maur, Církevní matriky jako historický pramen, Sborník archivních prací 20, 1970 a týž, Vývoj matričního zápisu v Čechách. Historická demografie 6, 1972.
12. Státní oblastní archiv Zámorsk, velkostatek Tupadly č. 137
13. Článek vznikl na okraji diplomatického rozboru bratčické vrchnostenské křesťanské matriky 1642 - 1672
14. Redakčně upravil J. Honc.

TŘI VÁCLAVOVÉ FRÝDOVÉ A PŮVOD JAROSLAVA VRCHLICKÉHO

Vlastimil Holejšovský

Hledání rodového původu básníka a spisovatele Jaroslava Vrchlického (Emil Frida, nar. 1853, zemř. 1912) má už svou čtyřicetiletou historii, i když vlastní vystopování jeho předků zpět ze Slaného do Brandýsa nad Labem až k roku 1680 nebyl nijak těžký genealogický úkol. Pro Společnost Jaroslava Vrchlického sebral a publikoval matriční zápisy o Frídech z let 1680 - 1936 Jos. M. Jakubička.[1] Jeho úzkou matriční pramenou základu rozšířil o pozemkové knihy a další archivní materiál v roce básníkovu jubilea zkušební rodopisec, historik a archivář Karel Doskočil.[2] Jeho kniha o předcích Jaroslava Vrchlického je dodnes vzorem solidní genealogické analýzy díky své úplné heuristice, spolehlivým kritickým autorovým soudům a jasným logickým podáním. K. Doskočil měl k dispozici nepublikovaná matriční excerpta brandýského děkana P. Ervína Cyruse a Aug. Martinovského a sestavení rodokmenu Frídů a jejich generačního sledu nečinilo pořízí.

Generační sled Frídů

I Václav Frida	nar. 1656 - 60	zemř. 29. 5. 1708
II Vít Frida	6.5.1690	2. 9. 1762
III Václav Frida	1.8.1723	24. 8. 1803
IV Jan Frida	23.4.1758	17. 3. 1841
V Jan Frida	26.11.1787	12. 5. 1871
VI Jakub Frida	23.4. 1827	27.11.1874
VII Emil Frida	17.2. 1853	9. 12. 1912

Doskočilovou studii nebyla genealogická literatura o Vrchlickém uzavřena a v témže a v následujícím roce vyšla řada menších článků o nejstarším členu rodu V. Frídovi, šafáři v Brandýse n. L., pocházejícím z Bradáčova v jižních Čechách.[3] K jihočeskému původu se vrátil i v roce 1953 znova R. Cihhart.[4]

1. Svobodníci Frýdové z rodu Oustojců v Bradáčově 1599 - 1715

Ve Výboru z obsáhlé korespondence Jaroslava Vrchlického, vydaném v uspořádání Alberta Pražáka s názvem Vrchlický v dopisech v nakladatelství Čs. spisovatel roku 1955, je několika dopisům adresovaným básníkovu otci předeslána stručná informace též o rodu Frídů, z něhož básník vzešel. Své poznatky převzal Albert Pražák z článků Josefa Methoda Jakubičky Z dějin rodu Jaroslava Vrchlického, Původ Jaroslava Vrchlického a Rod Jaroslava Vrchlického.

V obou posledních článcích Jakubička tvrdí - a Pražák jeho tvrzení nekriticky přejímá -, že básník Emil Jakub Frida - Jaroslav Vrchlický pochází ze svobodnického

rodu, od nepaměti usedlého v Bradáčově na Mladovožicku. Pražák dokonce ujišťuje, že to byl svobodnický rod Bradáčů, ačkoliv Jakubička o pradávných zakladatelích Bradáčůvce vůbec nemluví a zná teprve bradáčovské svobodníky z XVI. století, jež uvádí jejich křestními jmény s údajem jejich bydliště. "R. 1523 a r. 1604", píše Pražák, "poprvé se tu vyskytuje v trhové smlouvě jméno Frída, vzniklé z Frydrych. Později pojmenování Frída a Frýda u členů rodu kolísá. R. 1654 majitelem statku byl tu Václav Frída, r. 1713 Jan Frýda. Bratr Jana Frýdy Václav oženil se s dcerou brandýského kováře Ondřeje Judytou a usídlil se v Brandýse nad Labem, kde r. 1708 zemřel."

Tedy především roku 1523 se jako svobodníci z Bradáčova jmenují Jakub, Jan, Dušek, Matěj a bratr jeho Martin, avšak žádný Frída ani Frýda. První Frýda, který potvrzuje roku 1604 manželčinu trhovou smlouvu, ujednanou roku 1599, dostal se do Bradáčova přiznáním k Dorotě, vdově po Jiříkovi Ševci [5]. Ve zprávě, podané roku 1612 královské komoře o svobodnících na panství Vavřincovi a Hotkovi v Bradáčově, "Frydrych Oustojovec z Bradáčova sedí na dědictví p. Mikuláše Španovského s Adamem, zůstalým sirotkem po Jiříkovi Ševci." [6]

Bohuslav Oustojovec z Radvanova a na Světlé zpečetil roku 1628 trhovou smlouvu, kterou Ondřej Kopřiva z Bendova Záhoří prodal na místě své manželky Kateřiny pole a louky, v Bradáčově na díl mu připadlé, bratru jejímu Vavřincovi a Hotkovi v Bradáčově, a to bez překážky držitelů statku frýdovského [7].

Když Adam Koktan, svobodník v Bradáčově, vdával roku 1641 svou dceru Alžbětu, byl mezi smluvci Bohuslav Oustojovec z Radvanova na Světlé a svatební smlouvu zpečetil Václav Oustojovec z Radvanova [8].

V trhové smlouvě z roku 1653, kterou Václav Soukup, svobodník v Bradáčově, prodává svému sousedu Janu Buřičovi kousek svého dvora, uvádí se mezi svědky urozený pán Václav Frýda, který se k své pečeti podepsal Václav Frýda Oustojovec z Radvanova [9].

Tento Václav Frýda, patrně syn Frydrycha Oustojovce z Radvanova, jmenuje se též v berní ruce z roku 1654.

Druzí dva synové Frydrychovi, Bohuslav a Jiřík, rozdělili se o živnost, z akoupenou ve Světlé. Jiřík s manželkou Alžbětou z Bradáčova měli také chalupu v Bradáčově. Zůstali bezdětní, přijali za vlastní Dorotu Nuhličkovou z Rodného a chalupu prodali roku 1645 Martinovi, synovi Adama Buřiče [10]. Kšaft Jiříka Oustojovce, svobodníka ve Světlé, kterým odkázal svůj statek ve Světlé své manželce Alžbětě, zpečetil roku 1664 Václav Oustojovec, l. M. čís. svobodník v Bradáčově [11]. Jiříkovu živnost ve Světlé převzal Václav, syn Martina Buřiče, za něhož se Alžběta ještě téhož roku provdala [12]. Bohuslavův syn Lukáš Bouška, pozdější rychtář světelský, koupil roku 1685 díl mladšího bratra Adama a postoupil roku 1726 živnost boušovskou jedinému synu Matěji Bouškoví [13].

Václav Frýda Oustojovec v Bradáčově zůstavil dva syny. Podle zápisu z roku 1688, stojícího u smlouvy z roku 1628, postoupil Vít Koktan ze Světlé pole a louky, které od živnosti frýdovské k užívání měl, Janovi a Václavovi Frýdů z Bradáčova [14]. Jan Frýdů odkázal živnost rovným dílem svým dvěma synům Janovi a Matějovi, kdežto třetí, Martin, byl kovářem. Ale po smrti Matějově jeho vdova Marie postoupila roku 1724 pozůstalý díl švakru Martinovi, kováři [15].

Podle zápisu v pacovských matrikách byl Václav Frýda manželem Kateřiny, jež mu porodila syna Matěje, pokřtěného 7. února 1692. Roku 1715 byl již mrtev, neboť na jeho polovici otcovského statku jmenuje se v tereziánském katastru pouze Kateřina.

Z toho všeho je zřejmo, že Václav Frýda, svobodník v Bradáčově, pocházel z vládyckého rodu Oustojovců z Radvanova, jehož zakladatel, Matěj Oustojovec z Radvanova, uváděný poprvé roku 1536 [16], měl s Dorotou, dcerou Prokopa Jenšíka z Radvanova, syny Jana, Václava, Ondřeje, Mikuláše, Michala a Blažeje. Otcem Frydrycha Oustojovce byl asi Václav, připomínaný roku 1597 v Dolních Koutech. [17].

Je holým Jakubičkovým výmyslem, že první bradáčovský Frýda dostal křestní jméno po kmotru rytíři Frydrychovi Doudlebském z Doudleb, královském krajském ber-

níkovi, krajanu. Vždyť Jakubičkovi vůbec unikla souvislost bradáčovských Frýdů s Oustojovci, nemohl tudíž ani záznam o Frydrychově narození resp. křtu nikde objevit. Právě tak patří do říše smyšlenek a bájí Jakubičkovy tvrzení, že Frydrychův vnuk Václav byl starším bratrem Janovým, že byl vyučen kovářem a že odešel z Bradáčova na panství kapituly staroboleslavské v Popovicích u Brandýsa nad Labem. Václav se uvádí až po Janovi; byl tedy podle toho mladší. Roku 1688 a 1692 zůstával prokazatelně v Bradáčově. Ne ovšem jako kovář, nýbrž jako hospodář na svobodnické usedlosti.

Ke svým báchorkám dal se Jakubička patrně svést domněnkou Františka Dražana-Borotinského, uveřejněnou v Lidových listech z 15. srpna 1943, že kořeny rodu Jaroslava Vrchlického tkví pravděpodobně v Bradáčově na Mladovožicku, kde se Frídové vyskytují již roku 1604 a kde se ještě roku 1789 uvádí František Frída jako svobodník na chalupě čp. 21.

Hledat rodový původ Jaroslava Vrchlického mezi svobodníky bylo tím svůdnější, že jeho první bezpochybně zjištěný předek - Václav Frýda v Popovicích - byl zpočátku člověk svobodný.

2. Svobodní Frýdové a Fridrichové na císařském Brandýsku

Avšak také měšťané královských měst byli lidé svobodní, a bylo proto na místě vyhledat především rodiny Frýdů usedlé v královských městech té krajiny, kde se zmíněný Václav Frýda roku 1680 poprvé objevuje: na panství brandýském a v kraji Kouřimském.

Je zajímavé, že v nejstarší matrice královského komorního města Kostelce nad Labem u Brandýsku nacházíme dne 16. května 1631 z ápis o kmotrovství panny Evičky, dcery paní Kateřiny Frydryšky z města Kostelce nad Labem. Tato panna Evička, Frydryščiná dcera, i sama paní Kateřina Frydryška byly kmotrami dětem z kostelecké kolatury ještě několikrát, naposledy tuším dne 1. listopadu 1636.

V sobotu 31. srpna 1631 dali rodiče Jiřík Fridl, fořt J. M. C. v Konětopech, a Barbora, dcera nebožtíka Honze, provazníka z Poděbrad, pokřtít v Kostelci nad Labem svého syna, který obdržel jméno Jan. Jeho kmotry byli pan Jiřík Divůček, písař města Kostelce nad Labem, David Long a paní Anna Mrázková, mlynářka z mlýna J. M. C., všichni z města Kostelce nad Labem. [18]

Jiřík, fořt z Konětop, stál 13. října 1631 za kmotra a s jeho jménem se setkáváme i později. Při křtu své dcery Doroty dne 30. ledna 1639 je poprvé psán jako Jiřík Frydrych, fořt J. M. C. z Konětop. Jeho matka je uvedena Barbora.

Avšak v soupisu poddaných z panství brandýského z 10. června 1651 je zapsán 61letý fořt Jiřík Frydrych se svou 40letou manželkou Annou a s 12letým synem Janem, všichni poddaní, katolíci. Měli 11letou děvečku Annu, nepoddanou a nekatoličku [19].

Berní rula Kouřimského kraje z roku 1654 z aznamenává ve vsi Konětopech u Brandýsa nad Labem me zi rozbořenými a pustými staveními chalupu frydrychovskou s 20 strychy rolí [20].

Dne 12. září 1632 stál poprvé v Kostelci nad Labem jako kmotr pan Jiřík Frydrych, pana de Pauli ouředník [21]. Jeho jméno vyskytuje se potom v matrikách kosteleckých dosti často, až konečně 2. srpna 1637 "v stavu svatého manželství potvrzen jest pana Bartoloměje Pauli de Pauli ouředník pan Jiřík Frydrych Kunvaldský s paní Dorotou, pozůstalou vdovou po dobré paměti panu Janovi Kroutilovi, soukeníku z městečka Tišnova z Markrabství moravského". Pak stopa mizí.

Podle brandýských matrik Jiřík Frydrych dne 18. května 1656, Dorota fořtova dne 1. února 1659 a Jiřík Frydrych, fořt, dne 14. října 1660 kmotrovali dětem ze Sudova Hlavna.

V Sudově Hlavně u Brandýsa nad Labem byl také Jiřík Frydrych. Přiženil se k Dorotě, vdově po chalupníkovu Ondřeji Dudovi, a vyženil s ní chalupu číslo purkrechtní 17, nyní číslo 28. Chalupa byla na stavení velmi zpuštěná a patřilo k ní 100 záhonů roli dědičné, z čehož 30 záhonů bylo oseto žitem. Byla mu prodána dne 19. října

1650 za 50 kop grošů českých [22].

V berní ruli z roku 1654 je uveden chalupník Jiřík Fridrich se 7 strychy rolí, z nichž 3 strychy osíval na zimu a 2 strychy na jaro. Měl 2 potahy, 4 krávy, 4 jalovice a 5 sviní [23].

Jiřík Frydrych koupil chalupu na splátky, jež poctivě kladl od roku 1650 do roku 1681. Roku 1684 "pro pohořalost nic nekladl" a také roku 1687 "pro velkou chudobu nic nekladl". Dne 12. května 1690 jsa sešlý věkem postoupil chalupu svému synovi Jiříkovi Frydrychovi. Stavení bylo velmi špatné a rovněž přenechané hospodářské potřeby byly skrovné a sešlé. Syn neměl možnost, aby hospodářství uvedl do pořádku, a proto již 21. května 1693 prodal chalupu Fridrychovi Tejneckému, který ještě roku 1700 kladl Jiříkovi Frydrychovi staršímu.

Jiřík Frydrych měl s Dorotou Dudovou syna Jiříka a dceru Magdalenu, která se 27. června 1674 provdala za Vojtěcha Křížka. S druhou manželkou Alžbětou, která ho přečkala, měl dceru Kateřinu, pokřtěnou 11. dubna 1683. Zemřel 11. dubna 1700 v Dřevčicích. Tam, patrně v panském dvoře, bydlil Jan Frydrych s manželkou Mařenou [24].

Jiřík Frydrych mladší se oženil dne 10. dubna 1668 s Dorotou, pastorkyní. Z tohoto manželství vzešli tři zjištění synové: Jan, narozený 23. května 1669, Matěj, narozený 14. února 1675, Martin, narozený 24. října 1677. S manželkou Žofií měl dceru Alžbětu, narozenou 8. června 1690, syna Matěje, narozeného 18. ledna 1693, a dceru Kateřinu, narozenou 22. června 1698.

Mezi Jiříkem Frydrychem fořtem a Jiříkem Frydrychem chalupníkem byl patrně příbuzenský vztah. Snad fořt byl chalupníkovým otcem. Oba byli poddaní J. M. C.

3. Měšťané Frýdové a Fridrichové v Kostelci n. L. a Kouřimi 1635 - 1686

Vraťme se však do Kostelce nad Labem. Tam dne 10. července 1640 rodičové Jan Frydrych a Anna Pešková dali křtít syna Daniela.

Je těžko říci, jak všichni kostelečtí Frydrychové spolu souvisí. Zdálo by se, že paní Kateřina Frydryška byla matkou nejen panny Evičky, ale též Jiříka a Jana. Jistě to však není.

Příjmení Friedrich není ostatně na Brandýsku nikterak vzácné, třebaže se píše různým pravopisem. Tak již ve XIV. století objevuje se tu Mikuláš Friedrichův, měšťan pražský, jako majitel vsi Skorkova. V XVIII. a XIX. století se tu připomínají: Roku 1777 Václav Fridrich v Káraném čp. 15, v letech 1783 - 93 Matěj Frydrych a 1793 - 1819 Václav Frydrych v Jirnech čp. 73, roku 1786 Josef Fridrich v Cvrčovicích čp. 7, v letech 1805 - 1806 Václav Fridrich v Svémyslicích čp. 8, v letech 1818 - 1879 Václav Fridrich v Čelákovících čp. 148, v letech 1862 - 1899 Marie Friedrichová a po ní Josef Friedrich v Čelákovících čp. 194, v l. 1882 - 1897 Josef Fridrich a 1897 - 1903 August Fridrich v Čelákovících čp. 147.

Je nepochybné, že jméno některého kosteleckého Frydrycha bylo změněno ve tvar Fried, Fríd, Frýd, Frieda, Frída, Frýda. Alespon v nejstarší matrice česko-brodské čteme na fol. 373: "Z Přistoupině. L. P. 1690 dne 25. junii. Potvrzen jest v stavu manželském poctivý mládenec Jan Frída, rodič z Labského Kostelce, s poctivou pannou Dorotou, pozůstalou dcerou po nebožtíkovi Vrbovi Janovi, vlastním obyvateli vsi Bylan."

Tento Jan Frída nebo Fryd, narozený v Kostelci nad Labem, byl člověk svobodný, jak dotvrzuje česko-brodský děkan Petr Antonín Spazio dne 18. června 1724 i přistoupimský rychtář Andres Bartl dne 17. března 1725, neboť po křtu svého syna Tomáše dne 21. prosince 1691 "u pana děkana královského města Brodu Českého svobodu dokázati musel, dříve než do matriky zapsán byl" [25]. V zmíněném křestním zápisu je skutečně zapsán jako člověk svobodný, "ten který v službě zůstával ten čas u J. M. pana Dohalského, postižen jsouce v nějaké krádeži, jakož i matka s ním, kterou sem já také oddával, porodila toho syna ve dvoře toho pána" [26]. Syn Tomáš stal se později pražským měšťanem. Dne 30. srpna 1694 Jan Frýda, podruh z chalup J. M. pana Dohalského v Přistoupimi, fsl p dal pokřtít dceru Kateřinu [27].

Tyto údaje jsou tím za jímavější, že i Českobrodsko mělo již v dřívějších dobách své Fridrichy. Tak například v berní ruli z roku 1654 je inskribováno v Doubravčicích u Českého Brodu "stavení Fridrichovský rozbořený, pustý". V Chrástanech Jiřík Fridrich hospodařil na 126 strychách pole, z nichž 46 strychů osíval na zimu, 18 na jaro, a měl 4 potahy, 1 krávu, 1 jalovici a 5 sviní. V Kozojedech byl zase Václav Fridrich s 54 strychy rolí, s 2 kravami a s 2 jalovicemi [28].

V nejstarší matrice kouřimské nacházíme však toto příjmení již ve tvaru zčeštěném. Martin Frýda, švec, oženil se dne 10. června 1635 s Annou, dcerou Jana Knížatového, souseda kouřimského, tehdy již z emčelého.

V seznamu poddaných z Kouřimě z 2. dubna 1651 je uveden Martin Frýda, soused, švec, 40letý, katolík, s manželkou Annou, 37letou a se syny Jiříkem, 15letým a Samuelem, 6letým. U Frýdů bydlil též Martinův švagr Martin Knížata, 41letý řeznický tovaryš. [29]

Podle berní ruly z roku 1654 hospodařil Martin Frýda, švec, na 29 strychách, z kterých osíval 6 na zimu, 2 na jaro. Měl 2 krávy, 1 jalovici a 6 sviní. [30]

Dne 2. října 1652 byla mu pokřtěna dcera Lidmila, dne 28. září 1656 syn Václav a dne 24. září 1660 syn Martin.

Bylo by velmi lákavé označit Martinova syna Václava, narozeného roku 1656, za hledaného předka Jaroslava Vrchlického, za toho Václava, který se dne 17. listopadu 1680 ženil v Brandýse nad Labem s Judytou, dcerou Ondřeje Kováře z Popovic.

Všichni synové kouřimského ševce Martina Frýdy zůstali však ve svém rodném městě a založili tam své rodiny. Nejstaršímu Jiříkovi Frýdovi mladšímu byly zde pokřtěny u matěře Anny Ludmily tyto děti: 8. září 1666 Lidmila, 5. prosince 1668 Václav Karel, 22. září 1671 Kateřina a 2. prosince 1674 Barbora a Poleyxna.

Samuelovi Frýdovi z manželky Doroty: 29. srpna 1673 Jan, 8. února 1677 Kateřina Apolena, 20. května 1680 Alžběta. Z nového manželství, uzavřeného dne 17. srpna 1681 s Alžbětou, dcerou Daniela Rožmitálského, 26. září 1685 Dorota Barbora.

Václavovi Frýdovi, který měl oddavky 12. listopadu 1684 s pannou Annou, pozůstalou dcerou po nebožtíkovi Václavovi Zvěčtinovi (z Větčína), 21. ledna 1686 Kateřina Anežka atd.

Nejmladší bratr Martin Frýda se oženil 24. listopadu 1686 s Kateřinou, dcerou Matouše Vondráčka z Diblíkova.

Martin Frýda, švec v Kouřimi, měl v Cerhenicích, jež tehdy patřily Vilémovi Oldřichovi Střelovi z Rokyc, hejtnanovi Kouřimského kraje, jmenovce Jana Frýdu. Ten dal v Kouřimi pokřtít dne 14. února 1655 syna Matěje a dne 29. dubna 1656 dceru Alžbětu narozené z matky Anny.

V městysi Načeradci na Vlašimsku byla podle berní ruly [31] z roku 1654 mezi rozbořenými a pustými staveními Frýdovská chalupa s 8 strychy rolí a starofrýdovská chalupa s 20 strychy polí. Jsou to bezpochyby chalupy, na nichž podle privilegia z 11. listopadu 1652 byli dříve Dorota Frýdka a Urban Frýd. Podle revizitace z 22. března 1677 zůstala frýdovská chalupa pustá, kdežto starofrýdovskou osadil roku 1661 řezník Jiřík Kučera, který choval tři krávy a osíval 3 strychy rolí na jaro a 3 strychy na zimu.

Bylo by možno pronášet různé dohady o souvislosti všech těch Fridrichů i Frýdů v Kouřimském kraji, mohlo by se též uvažovat o případné roli, kterou třebaš hrál v jejich osudech Vilém Oldřich Střela z Rokyc jako hejtnan Kouřimského kraje i jako dědičný pán Cerhenic, ale nejpravděpodobnější domněnka může být vyvrácena nově objevenou skutečností.

Zůstává tudíž Václav Frýda z roku 1680 prvním známým předkem Jaroslava Vrchlického.

4. Nápravník a šafář Václav Frýda v Brandýse n. L. 1680 - 1708

Postavení Václava Frýdy v Popovicích bylo podle všeho velmi skromné. Je to jen

Jakubičkova smyšlenka, že roku 1680 je zapsán "pan Václav Frýd" jako svědek s Judytou, dcerou Ondřeje Kováře. Roku 1680 jsou přítomni jako svědci na svatbách v Brandýse nad Labem jen dva Fridrichové: dne 7. ledna "pan Jan Fridrich z Ottenfeldu" a 30. června "pan Fridrich Honzius" (hrnčíř v Brandýse).

K svému tvrzení dal se Jakubička svést takto: Dne 17. listopadu 1680 byly v Brandýse uzavřeny tři snatky. První Jana Lišky s Annou, dcerou Jana Laštovíčky. Druhý Adama Hadrbolce s Annou, dcerou po nebožtíkovi Janovi Novotném. Třetí Václava Frýdy s Judytou, dcerou Ondřeje Kováře. V matričních zápisech jsou nejprve uvedena jména snoubenců, pak svědků. Každým oddávkám je věnován zvláštní odstavec. Další odstavec pak začíná slovem "Item", které se vztahuje na potvrzení manželství. Jakubička si je však vyložil jako pokračování v řadě svatebních svědků z předchozího obřadu. Záhadou ovšem zůstává, proč předstírá, že Václav Frýd je zapsán jako "pan". [32]

Z pořadí snatků uzavřených jednoho dne je patrné, že Václav a Judyta byli manželský pár nejméně významný a že se ani oni, ani jejich svědkové nemohli rovnat honosné svatbě Liškové, jehož otec měl v Brandýse dva domy (čp. 106 a 107), ani Hadrbolcově (1654 měl Jiřík Hadrbolec 20korcovou chalupu v Kozlech, Václav Hadrbolec 10korcovou chalupu ve Všetatech). Frýdovi měli ostatně pouze dva svědky, kdežto první dva páry po třech.

Je však opět Jakubičkovou fikcí, že Václav byl vyučen kovářem a že Judyta Kovářová byla skutečně kovářovou dcerou. V soupisu poddaných z roku 1651 byl v Popovicích jediný Ondřej. Bylo mu 12 roků a byl zaměstnán u mlynáře Jakuba Přitočného jako čeledín, pohůnek. Byl nepoddaný, katolík. Roku 1680 bylo mu 41 roků, a mohl tudíž snadno být otcem dcery na vdávání. [33]

Roku 1654 byl sice v Kostelci nad Labem Martin Kovářů skutečně kovářem, stejně jako v Čelákovcích Jakub Kovářů, naproti tomu však Vít Kovář v Malém Brázdímu byl chalupníkem s 9 strychy polí a se 14 kusy různého dobytka a roku 1671 Jiřík Kovář v Přívorech u Všetat mlynářem.

Na určitý vztah Ondřeje Kováře k popovickému mlýnu lze soudit i z toho, že při snatku jeho druhé dcery Alžběty s Matějem Svobodou dne 25. listopadu 1686 je přítomna jako svědkyně panna Kateřina, dcera Jana Urbana, od roku 1664 mlynáře popovického. A při křtu dvou dětí Václava Frýdy a Judyty roku 1685 a 1688 kmotruje Jan Urban, syn popovického mlynáře.

První ze zmíněných dvou dětí nebývá v rodokmenu Frýdu uvedeno. V rodokmenu, otiskném Doskočilem v jeho studii Původ Jaroslava Vrchlického [34] je zařazeno nesprávně s předpokládaným rokem narození. Je to Jan František, narozený dne 16. listopadu 1685. Jako jeho rodiče jsou zapsáni Václav Sládek a Judyta z Popovic. Ale otcem je zřejmě Václav Frída, neboť jednak mezi narozením Alžběty Terezie a Petra Davida je téměř pětiletá mezera, kdežto Judyta - s vjímkou nejmladší Magdaleny - rodila děti průměrně za 2 roky 4 1/2 měsíce, jednak nemáme k Janovi, který zemřel 1. května 1692, jiné datum narození. A pak také kmotři jsou stejní jako u jiných Frýdových dětí.

Není žádných zpráv o tom, že by v 2. polovici XVII. století byl v Popovicích nějaký pivovar, který by odůvodňoval ojediněle se objevující příjmení Václava Frýdy z roku 1685. Pivovar a sladovna v Popovicích se jmenují jedině roku 1546 [35]. Kapitulní pivovar byl zbudován již za probošta a děkana Rudolfa Rødera z Feldburka nebo z Polerad (1646 - 1657) ve Staré Boleslavi na místě scholasterie. Příjmení Sládek se vyskytuje na celém brandýském panství v starší době toliko v Konětopech, kde se od roku 1638 připomíná Matěj Sládek na chaloupce o 35 záhonech, která je v berní ruce zapsána mezi stavebními rozbořenými a pustými. Nelze tu nezpomenout na konětopského fořta Jiříka Frydrycha.

K žádoucímu výsledku nevedlo ani zjištění několika současníků Václava Frýdy, původního i stejného rodového jména.

Je to především Jakub Frydrych, který pracoval na dominikálním dvoře v Dehtárech. Byl manželem Alžběty, jež mu porodila 7. února 1679 dceru Dorotu a 3. srpna 1681 syna Matouše. Dehtáry tehdy držel Jiří Arnošt Tyrall z Treuburku. Po Alžbětině

smrti oženil se Jakub s Dorotou, vdovou po Vavřinci Holubovi.

V Delhářech byl rovněž zaměstnán Matěj Svoboda, manžel ludytiny sestry Alžběty Kovářové. Narodili se mu tam synové: 3. června 1696 Šťastný Felix a 26. února 1698 Václav. Matěj Svoboda pocházel pravděpodobně ze sousedních Dřevčic.

Ve vedlejších Svěmvlších bydlil, patrně v podruží, Jan Frýda s manželkou Dorotou. Narodil se mu tu 23. února 1698 syn Matěj.

Ve Všetatech byl zaměstnán jako slouha Jiřík Frýda, ženatý s Terezií, jež mu porodila několik dětí. Narodil se asi roku 1660 a zemřel 7. února 1705. Za osm dní po jeho smrti přišla na svět dceruška Anna, jež téhož dne odešla mezi andělíčky. V tom-těz roce skonala i 10letá dcera Lidmila.

I když není možno bezpečně dokázat, že Václav, Jiřík a Jan Frýdové byli bratři, jisto je, že všichni byli proletáři, bezzemci, a že Václav byl ještě z těchto tří Frýdů poměrně nejspěšnější. Svědčí o tom třebaš i to, že jeho děti zastupovalo u křtů pravidelně vždycky pět kmotru, u křtu chlapců tři muži a dvě ženy, u křtů děvčat tři ženy a dva muži. Bývaly to osoby vážené, většinou brandýští měšťané a majitelé právovarečných domů nebo jejich manželky, svinové a dcery.

Přes honosné křesťanské příbuzenství žil Václav Frýda v Brandýse v tísní a chudobě, takže byl nucen již 1. března 1694, aby se zřekl své svobody, kterou si přinášel pravděpodobně z města, jež bylo za třicetileté války dočasně zničeno, a aby se svou manželkou ludytou přislíbili panu purkmistru, pánum radním i celé obci J. M. C. města Brandýsa nad Labem dobrovolně poslušnost, věrnost, poddanost a pravé člověčenství. Obdržel tehdy 3 zlaté rýnské závdavku. (Městský manuál č. 32, tak i níže.)

Sloužil v obecním dvoře, jež spravovali dva městští koňšelé, Bander a Rudolf Vorel, kteří hospodařili především pro sebe a Frýdu zle sužovali. Uvádějí, že když vozil s p. Bandrem obecním potahem mrvu na pole, dal Bander vyvézt na své pole 16 vozů a na obecní jen 4 vozy, obecní potah použil též k tomu, aby si dal z lesa přivézt 5 sáhů dříví, a že pan Vorel, který zapůjčil obci 24 otepí žitné slámy, ohlodané od myší, velmi hojně si pak tuto slámu každodenním nošením i vožením na saních v zimě zase nahrazoval. Frýda si 8. ledna 1698 stěžoval na skrovný plat, takže musí se spokojit jen s nemastnou stravou a trpí s ženou a dětmi nemalou nouzí. Žádal proto, aby byl ze služby propuštěn. Bylo usneseno, aby mu k jeho služnému byly z milosti přidány 1 strych žita, 2 strychy pšenice a též ječmene. Zároveň Vorlovi domluveno, aby napříště upustil od svých výhrůzek, že dá Frýdu na svůj náklad oběsit.

Dne 21. července 1698 usnesla se rada, aby Frýdovi bylo zapláceno za rozhazování mrvy na 2 kopách záhonu 1 zlatý, na 80 záhonech 40 krejcarů a za kleštění pšenice po 3 dny 18 kr.

Dne 5. ledna 1699 bylo pak usneseno, aby Frýda vrátil 3 zlaté závdavku na poddanost a "svého štěstí někde jinde vyhledával". Dne 28. června 1700 mu byl pak povolen plat za práci ve dvoře s obecním potahem po 45 kr. týdně.

Uprostřed života plného bojovných střetů a tvrdé práce zemřel nejstarší předek Jaroslava Vrchlického, šafář Václav Frýda, teprve 48letý dne 29. května 1708. Vdova Judyta jej přežila o 12 let, ale její život i konec jako podruhyně byl stejně nezávadný: zabila se pádem se stromu, když trhala hrušky.

Soustředěný zájem historiku a genealogů o rodový vývoj vybrané rodiny je pochopitelně vítaný, protože za jistiňuje nejuplněnější shromáždění všech dostupných pramených údajů a jejich kritické prověření spolupracujícím či konkurujícím badatelem. Období okolo roku 1680 je i pro zkušené rodopisce, nejzazším bodem, kam lze až dospět při rekonstrukci řady svých příslušníků. Naše prameny však někdy umožňují prodloužení rodokmenu o další generaci, ale předpokládá to pracnou a metodicky náročnou analýzu matrik a dalších pramenů. Na příkladě Václava Frýdy nar. asi 1660, zemř. 1708, je patrné, že přes všechnu snahu nelze dospět k jednoznačným nezvratným a jistým soudům. [36]

Poznámky:

1. Josef Method Jakubička, Z dějin rodu Jaroslava Vrchlického. Sborník Společnosti Jaroslava Vrchlického 12 (1937), str. 20 - 25
2. Karel Doskočil, Původ Jaroslava Vrchlického. Věstník Královské české společnosti nauk, třída fil.-hist.-filologická 1943, I, str. 33, a příl. Rodokmen Fridů a Vývod Jaroslava Vrchlického ze 14 předků přeloženo 10, 2. 1943
3. František Dražan-Borotínský: Rodokmen Jaroslava Vrchlického. Lidové noviny 15. 8. 1943. Roman Cikhart, Jihočeský původ Jaroslava Vrchlického. Náš kraj 1943, č. 7. Josef Method Jakubička, Původ Jaroslava Vrchlického. České slovo 16. 1. 1944, a týž, Rod Jaroslava Vrchlického. Lidové noviny, 27. 2. 1944, neheldě k stručným recenzím (Rudolf Kryl, Časopis rodopisné společnosti XV, 1943, 105) a R. Cikhart, Jihočeský sborník historický XV, 1946, 32 a k prvnímu článku J. M. Jakubičky, Předkové básníka Jar. Vrchlického, Národní politika 27. 4. 1941.
4. Roman Cikhart, Rod Jaroslava Vrchlického. Jihočeský sborník historický 22, 1953, str. 33 - 34.
5. Státní ústřední archiv, DS 3, K 13
6. DS 3, K 10
7. DS 3, K 10/11.
8. DS 5, H 1
9. SÚA, SM S 139/15
10. DS 2, L 13
11. DS 2, H 12
12. DS 2, L 15
13. DS 9, C 14
14. DS 3, K 11
15. DS 8, L 1
16. Archiv Národního muzea, Reg. kom. soudu, rkp. 648, B 11, 12
17. SÚA, DZSt. 49, I 7
18. Státní archiv Praha. Matrika Kostelce n. L., 1631 - 1700, 27.
19. SÚA SM R 109/45, č. 2
20. Berní rula 18, Dr. Marie Haasová, Kraj Kouřimský I. 85, č. 24
21. Bartoloměj de Pauli z Poli, písař při úřadě berničném na Hradě pražském, koupil r. 1629 Mratín za dluhy na něm váznoucí, Veleně a roku 1640 Sluhy. Mratím a Sluhy odkázal r. 1642 bratrovi Janovi Dominikovi de Pauli z Poli, který s manželkou Annou, dcerou Jiřího Benedikta Beníka z Petrštorfu, měl dceru Marii Annu, provdanou za Jana Jakuba Paraviciniho, kupce a měšťana ma lostranského, kteří prodali Sluhy r. 1656 a Mratín r. 1657.
22. Státní archiv, Praha, poz. kn. Brandýs n. L., 2, 149 a násl.
23. Berní rula 18, 86 a č. 25
24. 19. srpna 1696 narodila se jim tu dcera Kateřina. Jan Frydrych byl nejspíše syn Jiříka Frydrycha mladšího, narozený v Sudově Hlavně 23. 5. 1669.
25. Arch. hl. m. Prahy, IV-605
25. Matrika Český Brod, 4-1-2, 178
27. Táž, 215. V držbu Přistoupimě dostal se František Karel Dohalský z Dohalic, hejtman kraje Kouřimského a rada dvorského a komorního soudu, snatkem s Annou Eliškou Maternovou z Květnice.
28. Berní rula 18, 125, č. 12; 137, č. 43; 145, č. 59
29. SÚA, SM R 109/45, č. 13
30. Berní rula 18, 56, Kouřim
31. Berní rula 18, 425
32. Matrika Brandýs n. L., 1-1-1, 294
33. SÚA, SM R 109/45, č. 2
34. Karel Doskočil, Původ J. V., Věstník Královské české společnosti nauk, 1943, I.
35. SÚA, DZV 8, E 9
36. Redakčně upravil J. Honc (úvod a závěr)

Pro prospěch kolektivu je nutné často odřící si ctižádost. Zájem celku je vždy víc než zájem jednotlivce.

NEVOLNÍK ELIÁŠ MUNZAR A JEHO VELKOSTATEK Filířovice u Dvora Králové nad L. v letech 1615 - 1757

Miloš Munzar

Druhá významná edice prvořaděho celozemského pramene českých hospodářských dějin, vlastivědy a genealogie, tereziánského katastru z roku 1757 se poučila ze zkušeností s edicí berní ruly z roku 1654 uskutečněné dvě desetiletí předtím. [1] Editoři proto nepojali vydávanou poslední redakci tereziánského katastru [2] jako soubor více než 200 000 individuálních údajů o zdanovaných držitelích poddanských usedlostí ve vesnicích a městech, o plochách a názvech jejich pozemku a o dalších skutečnostech a publikovali jen celkové údaje podle vsí, měst, dvorů, údaje o řemeslnících a panské ekonomice. Anulace jmenné faktografické náplně katastru, diktovaná pocho-pitelnými důvody se však netýkala vlastníků feudálních velkostatků, které edice vždy uvedla. Protože velkostatek, tvořící základní administrativní, daňovou a výrobní jednotku, mohl být jen ve vlastnictví šlechty a výjimečně měšť, církevních organizací nebo svobodníka, stal se vydaný tereziánský katastr zcela nepřínosný pro českou občanskou genealogii, antroponymii a další příbuzné obory. A přece výjimečně a patrně v jediném případě uvedla edice tereziánského katastru z roku 1757 jako držitele velkostatku Filířovice, označené edičním číslem 479, ne šlechtického vlastníka, ale prostého nevolníka Eliáše Munzara, mého praděda. [3] Jeho velkostatek Filířovice u Dvora Králové n. L. existoval od r. 1698 jako samostatná daňová a správní jednotka; [4] přešel později do majetku města Dvora Králové a zanikl raabizací. Jak se mohlo stát, že uprostřed druhého nevolnictví a nejtemnějších hospodářských poměrů stolo-tého období let 1650 - 1750 s masovým zbídačováním poddanského obyvatelstva ve vesnicích i ve městech došlo k opačnému sociálnímu vývoji a že se nevolník Eliáš Munzar, poddaný města Dvora Králové a "robotný člověk" stejně jako otec a děd dostal mezi šlechtické vlastníky velkostatků, je historie jako stvořená pro moderní kvantitativní genealogii, která chce věnovat maximální pozornost nejen z hlediska zákonitostí, ale i ob-jasnování výjimek sociální kapilarity. [5] Pozoruhodnost a závažnost každého vybočení z obecné zákonitosti druhého nevolnictví sebou přináší požadavek jeho podrobného mo-nografického průzkumu a kritického a metodicky přísného postupu.

GENERAČNÍ SLED RODU MUNZARŮ

Generace	Člen rodu	d a t u m			Manželka
		narození	úmrtí	svatby	
I	Jiřík	asi 1580	asi 1630	asi 1600	Kateřina
II	Jan	1613	1.3.1667	6.11.1637	Anna Peterová
III	Eliáš	25.4.1650	asi 1728	23.4.1673	Dorota Fibigerová
				25.4.1694	Kateřina Judková
				24.4.1706	Alžběta Jägerová
IV	Matěj	18.2.1689	11.3.1743	26.11.1719	Anna Paulová
V	Václav	15.10.1722	28.1.1758	26.7.1750	Marie Puschová
VI	Václav	22.11.1755	2.1.1800	21.1.1783	Kateřina Staudeová
VII	Jan	5.12.1788	21.1.1865	31.1.1815	Marie Beranová
VIII	Václav	7.5.1831	23.9.1901	15.11.1858	Františka Peterová
IX	Vilém	11.4.1874	23.5.1935	14.5.1908	Emilie Česáková
X	Miroslav	27.11.1912	19.9.1971	15.4.1939	Marie Polívková
XI	Miloš	3.11.1940		22.1.1966	Zdenka Kulháňková
XII	Milan	8.4.1972			

1. První Munzar v Filířovicích

Pro městskou radu královského města Dvora Králové se stala smrt člena významné patricijské rodiny a jejich spoluměšťana Jana Kapelleho příležitostí, jak v roce 1615 zlepšit hospodářskou pozici města a zvětšit počet svých poddaných. Měšťan Jiří

Kapelle a po něm jeho sedm dětí (Daniel Kapelle, Anna manželka Jana Šířera, Kateřina manželka Matěje Kernerera, Marie manželka Melichara Béma z Trutnova, Zuzana manželka Václava Kolyata, nezletilí Johana a Jan) vlastnili ke svému městskému domu ještě největší poddanskou usedlost ve vsi Filířovicích, patřící ještě asi se 40 dalšími usedlostmi do městského velkostatku. Dědické poměry se v roce 1615 vyvinuly tak, že pro udržení ostatního majetku museli dědici odprodat filířovický majetek. Za souhlas k prodeji zřejmě městská rada požadovala záruku, že kupec kapellovského statku ve Filířovicích nebude již z řad měšťanů, ale normální poddaný, který bude ve Filířovicích jako každý jiný osobně vykonávat roboty a plnit všechny ostatní povinnosti. Navíc musel být nový kupec finančně tak silný, aby stačil zaplatit vysokou kupní cenu za statek, ceněný přes svůj poddanský charakter kapellovskými dědici pro jeho velký rozsah, příležitost k výhodnému odprodeji tržních přebytků v blízkém Dvoře Králové a pro možnost k dalším výdělkům na částku 3 000 kop míšenských, tedy asi desetinásobek běžné poddanské selské usedlosti. Kupec byl nalezen v osobě Jiříka Munzara, do té doby valdštejnského poddaného ve vsi Chotěvicích a jemu byla vložena kupní smlouva ve statku Filířovicích dne 27. listopadu 1615 do purkrechtních knih s tvrdým, ale z hlediska města nezbytným dodatkem: "S touto však přitom vejminkou, jestliže by Jiříkovi Munzarovi a Kateřině manželce jeho na prodeji týž statek byl, tehdy aby jej zase robotným člověkem osaditi povinni byli."^[6]

Uskutečněná trhová smlouva se ukázala transakcí výhodnou pro všechny tři strany: město získalo nového poddaného; Jiří Munzar dobrý objekt pro vložení své volné peněžní hotovosti a dědici solventního partnera. Filířovický Munzar splnil všechny platební povinnosti, vyplývající z kupní smlouvy, složil ve sjednané lhůtě 1 1/2 roku obrovskou částku 2 000 kop grošů míšenských sedmi dětem Jiřího Kapelleho a pak jim v ročních splátkách od r. 1618 ve výši 60 kop splácel zbytek tržní ceny pravidelně, přestože se zatím u nás rozzařilo jedno z nejtežších válečných feudálních střetnutí, třicetiletá válka. Její ničivé důsledky, zesílené rekatolizačními opatřeními vítězného krále Ferdinanda II, znamenaly pro královské město Dvůr Králové útek řady měšťanů a zánik instituce purkrechtních knih pro městské poddanské usedlosti roku 1626, kdy v nich byla naposledy evidována Munzarova splátka.^[7] Kdy svůj statek doplatil a kdy dožil (nejspíše někdy okolo roku 1630) nelze říci. Když byl řád ve Dvoře Králové roku 1638 obnoven a když se purkrechtní knihy znovu začaly vést, Jiřík Munzar již nežil a na statku hospodařil zeť Kryštof Heyn s manželkou Barborou Munzarovou, zřejmě jako prozatímní hospodář než dospěje dědic Jan Munzar. Jiřík Munzar, o jehož rodině jiných zpráv není, je přímým předkem rozvětveného rodu Munzarů v Podkrkonoší.

Rekonstrukce rodiny Jiřího Munzara

Číslo a jméno	Narození	úmrtí	svatba
1. Jiří	asi 1580	asi 1630	asi 1600 sedlák Filířovice
2. Kateřina	asi 1585	asi 1630	manželka
01 Barbora	asi 1606		1628 Kryštof Heyn
02 Jan	1613	1. 3. 1667	6.11.1637 Anna Peterová
03 Kateřina		27.11.1634	
04 Dorota		9.11.1634	

2. Munzarové na svém statku ve Filířovicích 1638 - 1674

Jediný syn Jan narozel ný ještě v Chotěvicích asi roku 1613, převzal od svého švagra Kryštofa Heyna otcův munzarovský statek ve Filířovicích dne 16. června 1638 tím způsobem, že švagrovi a jeho manželce vyplatil částku 1 100 kop grošů míšenských^[8] Protože se nečiní nikde zmínka o jiném dědici Jiříka Munzara, je z postupní smlouvy zřejmé, že dědici byli jen dva: Barbara provdaná Heynová a Jan, nový hospodář a že tedy cena celého statku by činila 2 200 kop. Nižší cena je vysvětlitelná buď celkovou hospodářskou depresí a cenovým vývojem v době války, nebo spíše odprodejem části pozemků. Jan Munzar přistoupil švagrovi na jeho dosti náročné finanční podmínky, složil závdavek ve výši 350 kop a zbytek švagrova dědického podílu splácel ročně po 30 kopách, vcelku pravidelně vlastně svůj celý život. Jan Munzar patřil do generace, které se vyhnuly svízele třicetileté války, a jejíž populační, sociální a hospodářský profil je již dokumentován zachovanými archivními prameny v úplnosti. Nejcnějš-

ší informace obsahují matriky děkanství ve Dvoře Králové, kam Filířovice farnosti patřily: evidují svatbu Jana Munzara s Annou, dcerou poddaného sedláka Eliáše Petery z Dehtova roku 1637, křty jejich osmi dětí v letech 1638 - 1652 a pohřeb Jana Munzara r. 1667 i jeho vdovy o 16 let později. [9] Soupis všech žijících členů rodiny Munzarovy na jaře 1651 byl pořízen v rámci akce pražského arcibiskupa Harracha, který chtěl získat přehled o počtech nekatoликů. Městská rada královédvorská do soupisu z píle zahrнула totíž i všechny děti, ačkoliv v běžné pojetí církevněprávním se "dušemi", plnoprávními členy katolické církve a předmětem soupisu roku 1651 i pozdějších zповědních seznamů stávaly děti až po dovršení svých 10 let. Do seznamu filířovických poddaných tak vešel i maličký Eliáš, starý 3/4 roku, jeho 3 malé sestry bez udání církevní příslušnosti a nejstarší 12-letá sestra již jako katolička a pochopitelně oba manželé Munzarovi. [10] Z potřebných 28 údajů pro plnou rekonstrukci jeho rodiny (10 údajů o narození, 10 údajů o úmrtí a 8 údajů o svatbách) chybí 6. Záznamy o realizaci dědických nároků všech dospělých dětí Jana Munzara po roce 1674 v pozemkové knize slouží jako cenná kontrola rekonstruované rodiny. [11]

Rekonstrukce rodiny Jana Munzara

Číslo a jméno	narození	úmrtí	svatba
1. Jan Munzar	1613	1. 3. 1667	6.11.1637 sedlák, Filířovice dcera Eliáše Petery z Dehtova
2. Anna Peterová	1617	22. 3. 1693	
01 /Kateřina/ Anna	13.11.1638	asi 1645 asi 1643	17. 5. 1657 Jiří Beránek
02 Dorota	1. 2.1631		
03 Jan	13. 2.1643	1728	(1660-4) Jan Puš 5. 2. 1664 Kryštof Man 12. 2. 1669 Jan Pavelka 2. 3. 1673 Dorota Fibigerová 25. 4. 1694 Kateřina Judková 24. 4. 1706 Alžběta Jägrová
04 Salomena	3. 3.1644		
05 Dorota	10. 1.1646	1728	
06 Anna	4. 7.1648		
07 Eliáš	25. 4. 1650		
08 Růžena	5. 10. 1652	22. 10.1670	

Populační a historickodemografický profil jeho rodiny má řadu specifik. Rozhodný je velký meziporodový interval (23 měsíců) a jen jediný interval kratší (mezi 03 a 04 jen 13 měsíců) a tím daný malý počet dětí, nízká dětská úmrtnost (3 z 8, tedy 37,5 %) a krátké období matčiny fertility při její vysoké vitalitě a dožitých 76 let.

Životní osudy Eliáše Munzara, dědice poddanské usedlosti ve Filířovicích po otci Janovi, se podobají osudům otcovým. Byl také jediným synem, oženil se také ve svých 24 letech a v následujícím roce převzal kupní smlouvou otcovský statek. Protože žila po otcově smrti ještě matka, nebylo pro období 1667 - 1674 nutno volit jako v otcově případě intermní majitelství švagra Jiřího Beránka, manžela jeho nejstarší sestry.

3. Osobnost Eliáše Munzara 1650 - 1728

Eliáš Munzar, pokřtěný po dědečkovi z Dehtova, převzal od matky statek kupní smlouvou 10. prosince 1674 oceněný na 550 kop míšenských. [12] Cena statku byla v letech silné poválečné deprese sražena na pouhou čtvrtinu a stala se tak typickou ukázkou hospodářského úpadku zaviněného rovnoměrně státním danovým šroubem a feudálním robotním útlakem. Poddanská usedlost Munzarů dala jeho pěti dědicům do života nízkou finanční částku 80 kop 40 gr. míš., splácenou ostatně celých 45 let, představovala okolo roku 1680 tedy jen střední majitelský typ a ani v nejmenším nenaznačovala, že se stane během dvou desetiletí samostatným prosperujícím feudálním statkem.

Eliáš Munzar je z lidského pohledu charakterizován nejnápadněji velikostí své rodiny s počtem 25 dětí ve třech manželstvích: česká genealogie a historická demogra-

Rekonstrukce rodiny Eliáše Munzara

Číslo a jméno	narození	úmrtí	svatba
1. Eliáš Munzar	25. 4. 1650	asi 1728	sedlák Filířovice a majitel domu ve Dvoře Králové
2. Dorota Fibigerová	asi 1653	26. 6. 1693	23. 4. 1673 dcera Jiřího Fibi- gera, písaře panství Třemešná
01 Jan	7. 12. 1673	14. 4. 1674	
02 Jiří	12. 2. 1675	sch.	
03 Jan	20. 11. 1676	23. 8. 1727	6. 5. 1703 Marie Šaferová
04 Eliáš	17. 11. 1678	3. 8. 1727	14. 11. 1706 Dorota Divišová
05 Marie-Anna	27. 12. 1680	sch.	25. 11. 1704 Jan Tom
06 Dorota	29. 1. 1683	sch.	12. 10. 1716 Matěj Finger
07 Václav	6. 2. 1685	16. 4. 1741	sch. Marie N.
08 Kašpar	28. 12. 1686	5. 7. 1752	3. 11. 1709 Anna Peterová
09 Matěj	18. 2. 1689	11. 3. 1743	26. 11. 1719 Anna Paulová
10 Josef	8. 3. 1691	27. 9. 1743	26. 11. 1713 Veronika Josifková
11 Antonín	asi 1693	17. 12. 1694	
3. Kateřina	asi 1670	3. 2. 1705	25. 4. 1694 vdova po Paulu Judkovi, dcera Jana Hradeckého
12 Kateřina	asi 1695	1. 5. 1696	
13 Judita	asi 1696	sch.	19. 1. 1719 Jan Šafr
14 Jiří - Karel	10. 4. 1698	5. 4. 1742	19. 2. 1726 Růžena Wittichová
15 Alžběta	asi 1700	sch.	17. 11. 1720 Jan Riker
16 Karel	18. 12. 1702	sch.	10. 7. 1724 Kateřina Polakova
17 Anna - Marie	31. 1. 1705	21. 4. 1705	
4. Alžběta	asi 1671	20. 1. 1731	24. 4. 1706 dcera Jana Jägra
18 Alžběta	22. 3. 1707	sch.	20. 11. 1728 Josef Brdička
19 Růžena	11. 3. 1709	sch.	13. 6. 1728 Josef Petera
20 Terezie	7. 3. 1711	sch.	26. 19. 1734 Jan Schmidt
21 Kateřina	6. 10. 1713	sch.	26. 12. 1739 Tobiáš Lunak
22 Josef	21. 12. 1716	sch.	sch.
23 Antonín	28. 4. 1719	sch.	sch.
24 Marie	18. 2. 1722	sch.	sch.
25 Salomena - Růžena	17. 7. 1724	sch.	4. 10. 1751 Josef Brdička

fie zná málo podobných případů vitality. Pro celou rekonstruovanou rodinu Eliáše Munzara a jeho tři manželek by bylo třeba 78 údajů (2 pro Munzara, 9 pro tři manželky, 51 pro 17 dětí přežívajících a 16 pro 8 zemřelých nebo neprovdaných dětí), avšak z tohoto počtu je k dispozici jen dvě třetiny údajů, zčásti nahraditelných počtem od dožitého věku. Pro rekonstrukci rodiny Eliáše Munzara a rodin je ho tři manželek chybí 7 údajů o narození tří manželek a čtyř dětí, 15 údajů o úmrtí pro 10 přežívajících dětí, pro čtyři děti zemřelé v mládí a pro otce rodiny a ze svatebních údajů chybí datum svatby syna Václava. Naštěstí lze i ze získaných 55 údajů vyčísřit některé historicko-demografické ukazatele s komparativní hodnotou.

Nejzřetelněji vystupuje vitalita Eliáše Munzara ze skutečnosti, že se mezi svými 23 a 74 lety stal otcem celkem 25krát a po své padesátce z toho desetkrát. O 17 dětech jsou zjištěny údaje o založení vlastní rodiny, takže dětská úmrtnost v rodině Eliáše Munzara činila jen 32% (8 z 25) a byla spíše menší, protože pro čtyři z dětí

není vyloučeno přežití (dětí 02, 22, 23 a 24) a jejich úmrtí v mládí se jen předpokládá a není doloženo úmrtním zápisem. K osobám tří manželek Eliáše Munzara chybí údaje o datu narození a údaj odhadnutý odpočtem od jejich dožitých věků, zaznamenaných v úmrtní matrice není spolehlivý. I když nejzávažnější historickodemografický ukazatel - počty porodů v pětiletých obdobích do 19, 24, 29, 34, 39 a 44 let - nelze tedy propočítat, je zřejmé, že jejich období plodnosti končilo mezi 40 a 44 lety a začínalo vlivem pozdních snatků až v období mezi 20 a 24 lety či dokonce až v dalším pětiletí. Stejně i na základě nepřesných a neúplných údajů lze tvrdit neklesající fertilitu manželek Munzarových v celém období plodnosti (na 10 let vždy 4 až 5 dětí), protože je v shodě s propočty meziporodových intervalů.

V prvním manželství Eliáše Munzara a Doroty Fibigerové lze pro 11 porodů vypočítat 9 meziporodových intervalů (schází datum narození dítěte 11, tedy 14, 21, 24, 25, 25, 25, 22, 26 a 25 měsíců), pro šest dětí druhého manželství Kateřiny vdovy Judkové rozené Hradecké lze zjistit jen jediný meziporodový interval (mezi 16 a 17, tedy 25 měsíců) a jen pro třetí manželství s Alžbětou Jägrovou jsou k dispozici všechna přesná data narození osmi dětí a sedm meziporodových intervalů (24, 24, 31, 38, 28, 34 a 29 měsíců). Průměrný meziporodový interval první Munzarovy manželky byl tedy (207 měsíců a 10 dětí) 23 měsíců a třetí Munzarovy manželky (208 měsíců, 8 porodů) již 29 měsíců; v posledním případě se projevil nejspíše přibývajícím věkem manželův. Jediný nadprůměrně krátký meziporodový interval 14 měsíců (mezi 01 a 02) nepochybně souvisí s úmrtím staršího dítěte (Jan zemřel ve věku 5 měsíců) a s následujícím zkráceným obdobím laktace. Také posvatební intervaly jsou přesným dokladem vitality Eliáše Munzara. V prvním manželství se 23 letému otci narodilo dítě již za 8 měsíců po svatbě a jednalo se tedy buď o porod s 50 dny předčasnosti nebo o důsledek předsvatebního styku (svatba 23. dubna a narození 7. prosince 1673). Také posvatební porodový interval 56 letého E. Munzara po třetím snátku (11 měsíců po snátku s Alžbětou Jägrovou) je mimořádně krátký.

Vysledování osudů a historickodemografických ukazatelů pro všech 25 dětí Eliáše Munzara je nesnadný genealogický úkol a bude jej možno uzavřít až po doplnění matričních rešerší v matrikách fary Dvora Králové nad Labem. Pak teprve bude možno zodpovědět otázku, zda v rodinách jeho 17 dcer a synů se opakuje případ otcovy dlouhověkosti a vitality. I tento předběžný souhrn některých historickodemografických charakteristik byl účelný pro dokreslení celkové osobnosti Eliáše Munzara. Se vzestupným populačním trendem Eliáš Munzar šel totiž souběžně i jeho vzestup sociální a ekonomický. Munzarovým prvním životním úspěchem bylo získání první manželky z rodiny panského významného úředníka sousedního velkostátu v Třemešné. Ještě významnější byl však Munzarův druhý sňatek s mladou vdovou Judkovou, dcerou královédvorského měšťana Jana Hradeckého roku 1694. Munzarův tchán Hradecký totiž roku 1701 odprodal Eliášovi Munzarovi jeden svůj městský pravovárečný dům za levnou cenu 400 zlatých a městská rada nejen tento prodej schválila, ale dovolila Eliášovi Munzarovi, aby užíval městských práv s vlastnictvím domu spojených. [13] Již tehdy patrně bylo zřejmé, že Munzar nekupuje dům pro sebe, ale pro některého ze svých dospívajících synů. Ještě během doplácení městského domu nízkou roční částkou 15 zlatých stačil Eliáš Munzar finančně zajistit své tři nejstarší syny Jana r. 1703, Eliáše r. 1706 a Václava později (usadili se na poddanských usedlostech u Dvora Králové). Svému čtvrtému synovi Kašparovi Munzarovi roku 1709 přenechal otec svůj nedoplacený dům Hradeckých v městě Dvoře formou trhové smlouvy za 450 zlatých. [14] Při splácení městského domu je Eliáš Munzar od roku 1710 uváděn s titulem "pán" a také některé matriční zápisy o svatbách jeho dětí jej uvádějí jako "slovutného muže". I když tyto údaje je třeba brát s krajní rezervou jako praxi mnohmluvných písařů a kantorů, nelze o vzestupu bohatství a vážnosti Eliáše Munzara po roce 1701 pochybovat. Také dva jeho další synové se usadili v blízkosti rodných Filířovic a zakoupili se ve Dvoře Králové a ve Verdeku. Pro poslední své dva syny Matěje (nar. 1689) a Karla (nar. 1702) musel Eliáš Munzar sáhnout ke své poslední rezervě a rozdělit jim svůj munzarovský statek ve Filířovicích. Oběma tak ve stejný den 10. května 1724 vložil do purkrechtních filířovských knih po polovici statku ve stejné ceně po 1200 zlatých (závdavek 375 zl., roční splátka 15 zlatých) za výhodné platební podmínky; starší z bratrů Matěj ujal pro vystavení nového domu jen část zahrady se včelínem, nejmladší Karel Munzar ujal za stejnou cenu s polovicí polí

statkové budovy. [15] Obě smlouvy s jeho syny znamenaly pro 74letého Eliáše Munzara teprve odchod na výměnek, který si smluvně i pro svou manželku a malé dcery od obou synů zajistil. Oba jej užili jen krátce: Eliáš zemřel již po 4 letech a jeho vdova po 7 letech. [16]

3. Velikost a cena munzarovského statku ve Filířovicích

Jestliže příčiny výjimečného právního postavení statku Eliáše Munzara od roku 1698 v osobě jeho majitele nebo předků, mohly být zdůvodněny mimořádnou ekonomickou vahou jeho statku ve Filířovicích. Poddanské statky od 16. do 19. století se od sebe charakteristicky liší svou cenou, plochou, stavy koní a dobytka a placenou pozemkovou rentou. Nejcitlivějším ukazatelem hospodářského postavení poddaného je trhová cena jeho usedlosti; v ní se nejcitlivěji odráží jak poptávka nebo naopak nezájem o půdu, tak i dočasné úspěchy nebo zbídačení jejich držitelů. S výjimkou pokusů o zmrazení cen poddanských usedlostí v 18. století jsou tak jejich ceny a výše ročních splátek a závdavků věrným odrazem tržních poměrů v rámci velkostatku nebo hospodářského regionu. U Munzarova statku lze propočítat jeho cenu ve čtyřech případech, kdy byl buď koupen (r. 1615) nebo v rámci dědického řízení oceněn a proplacen.

Ceny a splácení Munzarova statku ve Filířovicích kopy grošů míš.

Rok	Kupní cena	Sjednaná roční splátka kupní ceny, její podíl na ceně, délka splácení	Sjednaný závdavek na kupní cenu, jeho podíl z ceny a poměr splátky k závdavku	Skutečná délka splácení statku
1615	3000	60 kop 2 % 50 let	2000 kop 66,6 % 1:34	16 let
1638	2200	30 " 2,7% 36 "	350 " 31,8 % 1:11	25 "
1674	550	20 " 3,6% 27 "	110 " 20 % 1:5	22 "
1724	2400	30 " 1,25% 80 "	750 " 31,2% 1:25	55 "

Munzarovský statek tedy podléhal stejným zbožním zákonům jako ostatní poddanské statky a jeho nabyvatelé měli rozvrženo jeho splácení vždy na dobu okolo 20 let a tuto dobu také museli čekat jeho sestry a bratři na vyplacení svých dědických podílů. Výjimečnost kupní smlouvy Kapelle-Munzar z roku 1615 je ve srovnání s vnitrorodinnými dohodami a smlouvami mladšími zřejmá a Jiří Munzar přistoupil na tvrdé podmínky, vysoký závdavek a krátkou dobu splácení podle zvyklostí městského trhu nemovitostmi ve Dvoře Králové. V městských podmínkách se doba splácení blížila 10 letům a byly časté případy placení v hotovosti nebo formou dlužních záručitelných úpisů : takové možnosti ovšem poddaní neměli a splátkový rytmus jejich nemovitostí byl tedy pomalejší. Munzarovský statek byl tedy normální poddanskou nemovitostí ceněnou jen výše než ostatní nemovitosti poddaných města Dvora Králové, protože nejspíše měl větší rozlohu.

Výjimečná velká výměra munzarovského statku ve Filířovicích byla roku 1615 až snad do r. 1630 ještě větší. Při výčtu náležitostí statku v trhové smlouvě z roku 1615 se vypočítávají všeobecně jeho běžné náležitosti (role, louky, porostliny) i speciální výjimečné pozemkové komplexy (hájek, Polabí a zákoutí) a pak ještě role od Zikmunda Kavky přikoupená. [17] Tato role, nesporně získaná Janem Kapellem a obhospodařovaná k filířovskému statku, ležela v katastru města Dvora Králové a podléhala šosovnému poplatku. Ten činil pololetně 23 gr. č. a je připomenut na závěru trhové smlouvy z roku 1615, protože povinnost jejího placení přešla na Jiříka Munzara. Je samozřejmé, že poplatek ani role Kavkovská v následujících tržních zápisech munzarovského statku z r. 1638 a 1674 nejsou připomenuty. Kavkovská role byla od Munzarova statku prodána před rokem 1638 a reprezentovala z původní kupní ceny statku vysoký podíl asi 800 kop míš., proto cena obou dědických podílů roku 1638 nečiní 3000 kop, ale jen 2 200 kop. Jen krátce byl tedy poddanský statek Munzarů výjimečný tím, že k němu vedle poddanských polí patřil značně velký pozemkový komplex městských polí svobodných. Trvale však byl statek charakterizován plochou, převyšující vysoko plochu polí ostatních poddanských usedlostí v okolí.

U plochy polí, luk a ostatních pozemků u poddanských usedlostí v Čechách se z hlediska danového začal stát zajímat až roku 1654; do té doby danový klíč rozdíl v ploše zdanovaných poddanských usedlostí negoval a ponečával zcela na majiteli velkostatku, jak státní berní na poddané rozvrhne. Zpřesnění danového klíče r. 1654 zastihlo v držení statku ve Filířovicích Jana Munzara a ten udal do danového soupisu zvaného "berní rula", že k jeho statku patří 100 korců polí, na nichž vysívá na podzim a na jaře po 30 korcích obilí. Jak hustě nebo řídce sel a jaké korce přitom Munzar i ostatní poddaní měli na mysli, nelze zjistit; jistě navíc i co do počtu své údaje spíše snížili. Analogicky podle jiných přesně propočitatelných údajů berní ruly s předpokládaným stejným danovým únikem lze plochu jeho statku odhadnout na nejméně 40 hektarů orných polí, i když plošný ekvivalent 100 korců je jen 28, 77 ha. Při zpřesněném katastru z r. 1713 byly požadovány dokonce výměry jednotlivých parcel a bonitační rozřídění, ale Eliáš Munzar se podržel původního otcova údaje o 100 korcích. Teprve o 5 let později nařízené zpřesnění a zpřesnění této katastrální fáse došlo k vyšší ploše [18] a tu s malou změnou převzal konečný elaborát známý jako tereziánský katastr z r. 1757. [19]

Tak podle ověřených údajů držitelů munzarovského statku v jeho poslední zachytitelné fázi (než byl pořízen katastr novy roku 1785, byl již statek rozparcelován) byla plocha statku asi 60 hektarů, totiž 45 ha polí (129 3/4 korců), 2 ha zpustlých polí již porostlých stromy (4 korce), 4 ha luk (8 vozů sena a 4 vozy otavy) a zbytek připadal na neevidovanou neplodnou půdu, zastavěnou plochu a zahrady.

Plocha munzarovského statku ve Filířovicích 1654 - 1757
(pole v korcích, louky ve vozích sena)

Rok	Orné pole	bonita			pole ladem	pole pustá	L o u k y	
		I	II	III			sena	otava
1654	100							
1713	100		7	93	1,2	2	7	2 1/2
1718	128,1	74	41	13		4	8	4
1757	129,3					4	8	4

Výměrou svých polí i luk odpovídal munzarovský statek ploše dvou lánových statků. Je proto pochopitelné, že Jan Munzar zaměstnával roku 1651 2 pacholky ke koním a 1 pohůnka [20] a že podle berní ruly r. 1654 měl na statku 4 koně, [21] zatímco jeho sousedé s 42 a 60 korci měli jen po páru koní. Poddaný Jan Munzar uchoval svůj statek nedotčený válkou a jeho živočišná výroba, nejcitlivější vůči rekvizicím a vojenským zásahům, představovala r. 1654 svými 8 dojnicemi, 9 jalovicemi, 32 ovci a 2 vepři právě rozsah, odpovídající 2 zaměstnaným děvečkám v roce 1651.

O pozemkové peněžní rentě placené držiteli munzarovského statku shodně informují dvě poznámky v pozemkové knize při smlouvě r. 1615 a 1674. [22] Všichni tři Munzarové ze statku platili ročně městu jako své vrchnosti 2 kopy 14 gr. českých čili 5 zl., 12 krejcarů, 4 denáry. Na jeden hektar 60 hektarového statku tedy připadala feudální platební povinnost ve výši 4,4 groše míšenské.

Po ztrátě kavkovského šosovního pole okolo r. 1630 klesl Munzarův statek ve Filířovicích na běžný poddanský dvoúlán s asi 60 hektary veškeré půdy, jehož cena ve shodě s obecným cenovým vývojem klesla proti roku 1615 a 1638, kdy 1 hektar s budovami stál asi 36,6 kop míš., na pouhých 9,1 kop míš. v roce 1674. Určitou atypičností a snad i zárodkem příštího vývoje byla komasovanost jeho polí (parcela Hrubá role zaujímalá roku 1713 a 1718 celé tři čtvrtiny orné plochy), s tím související údaj o vyšším stavu ovcí (32 kusů r. 1654) pasených nakomasovaných pozemcích a údaj o zvýšení počtu tažných koní ze 4 na 6 v trhové smlouvě roku 1674. Zcelená pole, příjmy z chovu ovcí a prodeje vlny a výdělek z formanského provozu byly možnými základy finanční prosperity a možného vyniknutí nad průměr tehdejšího poddanského hospodářství. Ale ani v případě, že Eliáš Munzar byl úspěšnějším hospodářem než ostatní poddaní sousedé na Královédvorskú, netvořily důvod, proč jeho statek by měl být

v danovém a správním ohledu přeměněn na samostatnou jednotku a dostat se na úroveň tehdejších feudálních velkostatků, pochopitelně nejmenší velikostní kategorie.

4. Vyčlenění Munzarova statku z městského velkostatku

Město Dvůr Králové jako vrchnost svých 40 poddaných žijících v 5 jeho poddanských vesnicích rozepisovalo do konce roku siátní daně, zvané kontribuce, na jednotlivé poddané celkem libovolně a jen zásadně bylo vázáno plochami jejich polí, udanými v prvním individuálním katastru z roku 1654. Cílem tohoto rozpisu kontribuce, zvaného subrepartice bylo, aby od poddaných město získalo prostředky na úhradu kontribuce státu a aby ještě zbylo pro městskou pokladnu. Do složitého počtářského úkonu rozpisu kontribucí na jednotlivce a na vesnice neměli poddaní možnost zasáhnout a kontrolovat jej. Od nejvyššího berního úřadu v Praze nebo od krajského úřadu v Hradci Králové dostalo město Dvůr Králové pro svůj velkostatek prostý číselný předpis kontribuce jako 22 5/16-násobek běžné roční sněmem povolně odsouhlasené daně na jednoho usedlého: celý velkostatek byl totiž od r. 1654 hodnocen jako soubor 22 5/16 berních usedlých. Machinace s subreparticí byly trvale předmětem stížností poddaných a příčinami mnohých selských bouří a povstání hříd za přetěžování panskými robotami. Zvláště těžce svou bezmocnost a vrchnostenskou zvlí nesli ti, kteří svou ekonomickou pozici a bohatstvím neměli daleko od českých svobodníků nebo od chudších rytířů. Eliáš Munzar navíc měl oporu v rodině svého prvního tchána, významného panského úředníka na feudálních velkostatecích v Podkrkonoší. Když se tedy někdy před r. 1697 jeho opozice proti praxi městské správy Dvora Králové vyhroutil a stala se otevřeným sporem mezi bohatým poddaným a správcou královského města, stačilo jen, aby Eliáš Munzar jako stěžovatel u nadřízeného orgánu dostal dostatečnou právní radu a podporu. Protože se mu to podařilo, a již silou dokladů o šikanech městské správy vůči němu při rozpisu daní nebo silou svých přímluvčích, vyslovil podkomořský úřad jako jediné řešení sporu rozhodnutí, že souhlasí s vyčleněním statku Eliáše Munzara z pravomoci městské rady ve Dvoře Králové v otázce danové. Tento souhlas (konsens) podkomořského úřadu byl pro pražské berní úředníky právně závazný a ti dali do svých úředních knih s platností od 1. ledna 1698 zapsat nastalou změnu o zmenšení danového předpisu pro velkostatek Dvůr Králové z 22 5/16 osedlých na 20 1/8 danových jednotek a o vytvoření samostatné danové jednotky dvůr Eliáše Munzara ve Filířovicích v rozsahu 2 3/16 berní jednotky. Od toho dne se tedy statek Eliáše Munzara stal z danového hlediska stejně samostatnou jednotkou jako kterýkoli feudální velkostatek. Záznam v III. knize pamětní pražského berního úřadu neuvádí podrobnosti a zmiňuje se jen o písemném vyžádání Eliáše Munzara a konsensu podkomořského úřadu, je však přesným vyjádřením nového stavu a zrodu nového velkostatku. [23] stručněji byl navíc učiněn záznam do originálu berní ruly. [24]

Město Dvůr Králové tedy po právu zahrnuje roku 1713 statek Eliáše Munzara mezi své ostatní poddanské usedlosti do první varianty nového katastru. [25] Ve vysvětlivkách ke katastru pod bodem 3 však postavení Eliáše Munzara městská správa uznala, připomněla jeho danovou separaci, ale zdůraznila, že jinak se od ostatních poddaných města neliší; že jej nelze pokládat za svobodníka a že toto opatření je jen zárukou k nepřetěžování statku poddaného Eliáše Munzara kontribucí. Také druhá redakce nového katastru z roku 1718 připomněla berní separaci statku Eliáše Munzara, ale ponechala jej mezi ostatními královédvorskými poddanými. Postup města Dvora Králové roku 1713 i 1718 fakticky rušil danovou samostatnost a bylo by tedy správnější a odpovídající situaci z roku 1698, kdyby Eliáš Munzar za svůj statek podal samostatné danové přiznání jako každý feudální velkostatek. Je dosti pravděpodobné, že tak učinil, ale další vývoj státního danového systému tuto otázku anuloval; nový katastr totiž nevešel vůbec v život a platnost podržela tedy berní rula z roku 1698 s doložkou o separaci statku Eliáše Munzara od r. 1698. [26] Teprve roku 1757 byla po 43 letech dokončena přestavba danového katastru a sestaven nový tereziánský katastr. V něm logicky a správně byl statek dědiců Eliáše Munzara z anesen jako samostatný velkostatek Filířovice.

Mnohaletý boj královédvorského městského nevolníka Eliáše Munzara ve Filířovicích o vyčlenění jeho poddanské usedlosti z pout městského velkostatku skončil roku

1697 úspěšně, jeho statek se stal danovou samostatnou jednotkou a zůstal jí více než půl století, než jeho dědici se svým odvěkým protivníkem - městskou správou Dvora Králové - dohodli o výkupu statku Eliáše Munzara, zatím mezi jeho dědici rozděleného na více usedlostí. Neúspěchem zato skončila jeho snaha získat právní postavení svobodníka i osobně na městské vrchnosti nezávislého, i když již jeho otec si toto postavení fakticky vydobyl.[27]

Na případu Eliáše Munzara a jeho filířovickém statku lze ukázat, jak souvisí právní postavení majetkového komplexu se společenskou prestiží a s ekonomickým a sociálním postavením jeho držitele. Formálně nebyl nikdo z Munzarů propuštěn z poddanského svazku a přesto byl i Eliáš Munzar (zemř. 1728) a jeho otec (zemř. 1667) pokládán za nezávislého držitele jejich velkého poddanského statku. Rodina Munzarů se nepokusila jako celek proniknout trvale do vyšší společenské skupiny svobodných měšťanů královského města, i když v osobě Eliáše Munzara roku 1701 a jeho syna Kašpara Munzara byl formou vlastnictví městského domu učiněn k tomu náběh. Všichni synové a dcery uzavírají manželství v rámci královédvorského městského panství jako každý jiný poddaný města Dvora Králového. Po čase se zdálo i samotným Královédvorským měšťanům nevysvětlitelné, jak dosáhl Eliáš Munzar k 1. 1. 1698 danové suverenity pro svůj, pak městský statek ve Filířovicích. V korespondenci města Dvora Králové s pražským místodržitelstvím o původu právní výjimečnosti munzarovského statku ve Filířovicích a o jeho vynětí z ostatních poddanských a šosovních nemovitostí neměla městská rada v lednu 1782 jiné vysvětlení, než že manželka Eliáše Munzara nechtěla podléhat vesnickému Filířovickému rychtáři pověřenému vybíráním kontribuce a že proto prosadila separaci munzarovského statku na příslušných instancích v Hradci Králové a v Praze.[28] Pro nepochopení, složitost a výjimečnost postavení Eliáše Munzara (nar. 1650, zemř. 1728) a jeho filířovského statku nemůže být nad informaci městské rady z roku 1782 doklad výmluvnější.[29]

Poznámky:

1. Karel Doskočil, K edici berní ruly. Berní rula 1, Praha 1950, str. 13 - 67 a k přehledu vydaných svazků. Václav Elznic, Berní ruly a selské měření gruntů, Listy GHSP III (1975), seš. 9, str. 6 - 7
2. Aleš Chalupa - Marie Lišková - Josef Nuhlíček - František Rajtoral, Tereziánský katastr český. Rustikál 1 a 2, Praha 1964 a 1966
3. Pavla Burdová - Dagmar Culková - Eliška Čánová - Marie Lišková - František Rajtoral, Tereziánský katastr český. Dominikál. Praha 1970, str. 250 - 251
4. Karel Doskočil, Popis Čech z r. 1654, Praha 1953, str. 266, pozn. 102
5. Jaroslav Honc, Možnosti a cíle české kvantitativní genealogie a heraldiky, Listy GHSP IV (1976), str. 1 - 13
6. Státní oblastní archiv Zámorsk, Pozemkové knihy Dvůr Králové (dále jen PK) 29, fol. 3 (pův. 214)
7. Tomáš Bílek Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Praha 1883, str. 1062 (rok 1626/7 nebyl pro město kritický v důsledku emigrace nekatolíků, ale útlakem silných vojenských posádek)
8. PK 29, fol. 8
9. Státní oblastní archiv Zámorsk, Sbírka matrik, matrika Dvůr Králové 1
10. Státní ústřední archiv, Stará manipulace R 109/95 (soupis poddaných podle víry 1651), vol. 71
11. PK 29, fol. 16
12. PK 29, fol. 16-18
13. Státní oblastní archiv Zámorsk, Pozemková kniha Dvůr Králové 20, fol. 242 násl. s dovětkem "Vzáctný magistrát ráčil tento trh ratifikovati a jemu Eliášovi Munzarovi právo městské konferiovati. Actum 3. Máji 1701 consule Daniele Balthasar"
14. tamtéž fol. 422
15. PK 42, fol. 13 (Matěj Munzar) a 14 (Kašpar Munzar)
16. PK 42, fol. 13 v "Za rok 1728 složil Matěj Munzar čtvrtého purkrechtu 15 fl. rýn., s kterýžto 9 fl. na funus nebožtíka Eliáše Munzara vlastního otce jeho vynaloženo ...."

17. PK 29, fol. 3 a 8
18. Státní ústřední archiv, Tereziánský katastr inv. č. 1093
19. Státní ústřední archiv, Kinského operát tereziánského katastru inv. č. 60
20. Státní ústřední archiv, SM R 109/45, str. 71
21. Státní ústřední archiv, Berní rula č. 13 (nevýdaná), fol. 1529
22. PK 29, fol. 3 a 16
23. Státní ústřední archiv, Pamětní kniha k berním rulám III, fol. 320 "Separatio" 1. 1. 1698, vsi města Dvora Králové, 1030 3/4 strychů, 22 5/16 u sedlých" . . . . . ódtud na žádost Eliáše Munzara z příčin v spisu jeho vložených vedle konsensu ouřadu podkomořského separíruje se dvůr ve vsi Filířovicích dle generální vizitací Jana Munzara per 100 str. 2 3/16 os.", ... Dvůr pak Eliáše Muncera separátim kontribuívovati bude per 100 str. 2 3/16 os."
24. SÚA, Berní rula 13, fol. 1529, opis v TK 1029 a edice K. Doskočil u v. m. 266, pozn. 102 "A 1. Jaunarii separátim ad contribuendum vystavený"
25. TK 1093 s poznámkou 3 v příloze: "Poslušně se žádá aby při tomto vesnici milostivě pováženo bylo . . . . 2 Sousedu při též vesnici sub. Nr. 1 vystaveného jmě nem Eliáše Munzara dotýče, ten aěkolivě in contribuendo od druhých obyvatelův čtyr vesnic, totižto Verdeka a Filířovec (kde tu obytem zůstává), pak Novolesu a Lipnice separívován jest, nic však méně povinnost a služebnost svou k městu zdejšímu Králové Dvůru tak dobře jako oni lidé v nadjmenovaných vesnic vykonávat se jest zavázal a z příčiny té za dokonalého svobodníka od nižádného až posavad držán, méně ji pak jměni býti může. Z ohledu čehož na něho v budoucí kalkulaci v kteréžto on de priori respectu jeho nemohovitostí velmi pregravívován se býti praví, doufannlivě v milostivosti reflektívováno bude"
26. TK Kinský 60 s obdobnou méně jasnou německou textací
27. SOA Zámorsk, matrika Dvůr Králové, úmrtní, 1. března 1667: "Mostuus est Joannes Munzar libertus de Filirzovic annorum, circiter 50, sepultus selleniter in cemeterio s. Joannis Baptistae, legavit templo s. Joannis sexagenas sex"
28. Státní ústřední archiv, Josefský katastr, průvodní spisy, přípis z 25. 1. 1782 s textací: ". . . . im 1698ten Jahre von denen übrigen Schloss-Dörfern in denen landesfürstlichen Praestationen abgesondert worde, diese Absonderung aber des damaligen Besitzers Elias Munsar Eheweib aus der Ursache, weil sie mit dem Dorfrichter dem die Abgaben abzuführen waren, sich keineswegs vergleichen konnte, zuwege gebracht und bewürket hat"
29. Konzultoval a redakčně upravil J. Honc

LITERATURA

Ladislav Kurka: PANSKÁ SÍDLA V ČESKOSLOVENSKU. Díl II. Čechy. Praha, Klub sběratelů kuriozít ÚKDŽ 1976, 134 s. obr. příl. 25,- Kčs.

Podtitul Předběžný seznam hradů, zámků, tvrzí, kaštelů, kuríí a letohrádků vystihuje plně to, co brožura přináší; mohly být vynechány jen termíny, vztahující se speciálně k Slovensku, jemuž autor věnoval první díl své publikace roku 1972, a o níž jsme referovali v LIGS č. 9/1975, s. 37. Je to práce kompilační, daná v podstatě prameny, které měl autor k dispozici, především dílo Hebrovo, Wagnerovo, Hejnovo, Menclové a Sedláčkovy. Základní jednotkou stavebního objektu je mu sídlo panovníkovo, šlechtice nebo církevního velmože. Nejsou tu však zahrnuty paláce, vznikající v blízkosti sídla panovníkova a pochopitelně i hradiště, vzniklá do 9. stol. n. l. Třídění spočívá v tom, v jaké převažující funkci ten který objekt se jeví, tedy obranný, strážní, obytný, reprezentativní, správní, hospodářský, lovcí, zábavní, státní. Obsahuje však také soupis panských domů, t. j. obytných domů vlastníků drobného panství, lišící se od jiných budov patrem, kapličkou nebo věžičkou a také záměrné napodobeniny v podobě ruiny nebo zmenšené kopie sídla. Autor si zvolil přijatelnou terminologii pro své objekty a to podle konečného stavu v roce 1970. Struktura uspořádání je stejná jako u slovenské části: abecední seznam objektů, seznam dřívějších převážně německých a neoficiálních názvů objektu, roz třídění dle okresu a statistický pře-

hled. Úsporně užívá abreviatur. Nejcennější se jeví část třetí, dělicí objekty dle okresů, méně zkrácená. Celek je v podstatě první tištěný dokume ntační seznam toho druhu u nás v současnosti, a kdyby přece jenom přihlédl autor k datům vzniku a zániku objektu, event. připojil alespon stručný přehled o jeho držitelích, mohlo vzniknout dílo, určené nejen pro sběratele obrazů stavebních antikvit, avšak i další zájemce, zvláště genealogy a heraldiky. I takto však nutno ocenit, že je to práce svou systematickou dokumentací vhodná pro první rychlou orientaci a lokaci. vP

ROZROD FR. PALACKÉHO SESTAVENÝ J. HOFFMANNOU

FRANTIŠEK PALACKÝ

1798 + 1876

odd. 1827

Terezie Měchurová

1807 + 1860

JAN PALACKÝ

1830, + 1908

odd. 1859

Adelina Hämplová

1841, + 1903

MARIE PALACKÁ

1833, + 1891

odd. 1853

Dr. František L. Rieger

1818, + 1903

Olga Palacká 1860, +1881	Adelina Palacká 1861,+1944 odd. 1883	Eugenie Palacká 1869, +1876
	Ludvík von Krauchenberg ... , ...	

Marie Riegrová 1854,+ 1895 odd. 1874	Dr. Bohuslav Rieger 1857, + 1907 odd. 1889	Libuše Riegerová 1860, + 1930 odd. 1888
Václav Červinka 1844, + 1929	Marie Červinková ... , +1895	Dr. Albín Bráf 1851, + 1912

Eugenie Krauchen- bergová 1885 ...

Ludvík Krauchen- berg 1894 ...

Dr. Ladislav Rieger 1890, + 1958 1. odd. 1915
Eliška Jarešová 1890, + 1951 2. odd. 1937
Běla Kašparová 1901, + 1967

Václav Rieger 1892, + 1915

Dr. Bohuslav Rieger 1895, odd. 1918
Vladimíra Vondráčková 1891, + 1968

Václav Bráf 1888, + 1908

Dr. Ladislav Svanto Rieger 1916, + 1963 odd. 1947
MUDr. Helena Hollingerová

Dr. Věra Riegerová 1919, 1. odd. 1942
Dr. Antonín Macháček 1919 2. odd. 1964
Dr. Pavel Peška 1926

Běla Riegerová 1942, odd. 1963
Zdeněk Petřík 1937

Jitka Riegerová 1950

Alena Riegerová 1956

Vladimír Macháček 1943 odd. 1969
Ivana Čermáková 1944

Václav Macháček 1947 odd. 1974

Zuzana Zachová 1948

Iohana Riegerová 1964

Zdenka Riegerová 1966

Radka Macháčková 1971

Dana Macháčková 1975

Michal Macháček 1975

ARCHIV A ROZROD FRANTIŠKA PALACKÉHO

Jaroslava Hoffmannová, Písemná pozůstalost Františka Palackého a jeho blízkých 1772 - 1968. Inventář. Archiv Národního muzea. Praha 1976, 178 stran a genealogická příloha (rozrod).

V jubilejním roce stého výročí dožití Františka Palackého dokončila a publikovala pracovnice archivu národního muzea v Praze podrobný inventář rodinného archivu Palackých s přiřazenými soubory a jednotlivinami, opatřila jej instruktivním úvodem o vzniku fondu a metodice jeho archivního zpracování a přinesla tak k slavnému jubileu hodnotu trvalou a dílo vítané nejen historickou, archivní a literární vědou, ale i českou genealogií. V úvodu referovaného díla jsou i stručné životní charakteristiky všech původců písemností, zvláště Františka Palackého, Terezie Měchurové, Dr. Jana Palackého, Marie Riegerové a Marie Červinkové, vysledovala rozdílné osudy jednotlivých písemných souborů a charakterizovala obsahové organické i včleněné celky (str. 1 - 23). Vlastní inventář pak postupně popisuje písemnou pozůstalost Františka Palackého (doklady, korespondence, výpisy, rukopisy a ostatní, inv. č. 1 - 771, str. 24 - 91), jeho manželky Terezie, syna Jana, bratra Ondřeje Palackého a švagra Jana Měchury (inv. č. 772 - 977, str. 91 - 106) a věcné soubory se složitější genezí, postupně deponované k jednotlivým osobním pozůstalostem (velkostatek Lobkovic, dům v Palackého ulici, dědictví po baronu Wagemannovi, poručenství dětí Fechnerových apod. inv. č. 978 - 111, str. 107 - 121); orientaci v tomto rozsáhlém souboru písemností (29 kartonů a 15 kartotéčních krabic) umožňuje osobní a místní rejstřík (str. 122 - 173).

Autorka správně vystihla klíčový význam genealogie pro život mladého Františka Palackého; monografiemi šlechtických rodů dokázal svou historickou erudici a usnadnil si existenční zakotvení po svém příchodu do Prahy 11. dubna 1823. Zachovány jsou i některé Palackého rukopisy genealogických prací (inv. č. 207 přehled zemských a dvorských úředníků, 213 starší dějiny rodu Vchýňských a 214 dějiny rodu Šternberků), ale především jeho genealogické a heraldické výpisky (inv. č. 349 - 361, 441, 456, 442), související často s místopisem a s další tematikou. Živý zájem o vlastní rodinnou genealogii měla však spíše rodina Měchurů, pěstující kontakty s řadou měšťanských erbovních rodin; jich a ojedinelé i Palackých se týkáji genealogické materiály soustředěné ve zvláštním oddělení archivního fondu (inv. č. 1008 - 1016).

Referované dílo jako celek je nejkonkrétnějším důkazem o nepominutelnosti genealogie pro zpřístupnění našich rodinných archivů a osobních archivů (pozůstalostí); bez znalosti všech rodových souvislostí by autorka nikdy nemohla zařadit jednotlivé dopisy a celky do správného pořadí a příbuzenské hierarchie. Shrnutí jejich genealogických rešerší, doplněné i za krajní data zachovaných písemností až do současnosti, představuje připojený rozrod Františka Palackého z let 1769 - 1975, předstihující dosavadní přehled publikovaný r. 1930 (Rodinné listy Františka Palackého dceři Marii a zetvi F. L. Riegerovi). Proto zasluhuje zvláštní pozornosti.

Rodokmen, jemuž nepočítané nevýznamné (s výjimkou rodiny v. Krauchenbergovy, vnuků Jana Palackého) mezery neubírají na váze a na technické dokonalosti je nejen klíčem ke studiu v rodinném archivu Palackých, ale i cenným pramenem genetickým. J. Honc

REJSTRÍK OSOB V HOSÁKOVĚ MÍSTOPISE

Jan Skutil, Katalog moravských a slezských zemskodeskovních držitelů (sestavený podle Hosákova historického místopisu země Moravskoslezské), Část I (A-B), Vlastivědná ročenka Okresního archivu Blansko 1976, str. 93 - 136.

V Ročenke Okresního archivu Blansko, která si zásluhou dr. Jana Skutila, CSc. v posledních svazcích častěji všimla genealogické literární produkce a zabývala se genealogickými otázkami, začala vycházet nesporně záslužná práce téhož autora, kterou dlouho postrádali nejen zájemci o genealogii, ale všichni badatelé v moravském a slezském feudálním období. Ide o osobní rejstřík k Hosákovu historickému místopisu bez jmen panovníků. Nejde tedy o skutečný katalog zemskodeskovních držitelů, jak je práce nazvána. Z osobností, které nedržely zemskodeskovní statky, jsou zde uvedeni například Hosákem jmenovaní představitelé klášterů (např. Albitus z Duban - Matyáš,

probošt olomoucký, Baudarius - Viktorin, probošt v Rajhradě, Beinlich - Martin, velmistr křížovníků na Hradišti sv. Hypolita, Benátko - Engelbert, převor v Nové Říši, z Berouna - Ondřej Pavlát, probošt olomoucký) a dalších církevních institucí (Althamer - Konrád, kapitulní děkan v Olomouci).

Názvu katalog neodpovídá ani slučování členů různých příbuzensky nesouvisejících stejnojmenných rodů pod jedno heslo, ani naopak uvádění členů jednoho rodu na více místech, pokud se podle těchto míst psali. V prvním případě jsou například pod rodem z Aueršperka uvedeni Gertruda, Jeruše (jde o tutéž osobu) a Jimram ze záhy zaniklé větve pánů z Pernštejna s pozdějšími nechvalně známými Auerspergy, kteří získali na Moravě zemskodeskovní majetek až v 18. století. Pod heslem Bayer jsou uváděni Konrád a Alžběta ze 14. století na Hrotovicku, náležející asi k rodu z Holubka, společně se slezským rodem Bayerů z Brumu. Zmíněný Konrád z roku 1349 je dokonce ztotožněn s Konrádem z let 1434 - 1436. Ve druhém případě budou další členové rodu d'Annencourt pravděpodobně uvedeni pod heslem Saint Genois. Také hrabata z Archu a Arco pocházejí ze stejného rodu.

Je zcela přirozené, že takto pojatý katalog nemohl - a ani si to nekladl za úkol - upozornit na některé nepřesnosti Hosákova díla, které lze zjistit teprve podrobnějším studiem. Tak se zdá, že Jindřich z Elberndorfu (1360 - 1372) je totožný s Jindřichem z Bělé či Albersdorfu (1382, + 1390) a Václav z Běšic (1500) měl být nesporně správně psán Václav z Budčic. Kalina v edici brněnských zemských desk pak prokázal, že Apolena a Ctibor z Baňovic jsou vlastně členy rodu z Janovic.

Při hodnocení první části katalogu by bylo možné poukázat i na některá chybná data (Konrád Bayer - Holoubek, má být správné datum 1353, nikoliv 1553) a další drobné nepřesnosti. Rozhodně to však nebrání tomu, abychom zde prohlásili, že vydání osobního rejstříku k Hosákovu Historickému místopisu je prací záslužnou a potřebnou a vyslovili přání, aby rejstřík vyšel skutečně celý. Pouze názvu "Katalog moravských a slezských zemskodeskovních držitelů" tato práce svým zpracováním neodpovídá. Jak se zdá, chronickým vadám a nejednotnosti osobních rejstříků i k dílům nejnovějším nebude odpomoc snadná. Genealogové moravští i čeští se své spoluzodpovědnosti nemohou zříci, protože jejich z tím jen nesměle plánovaný a promyšlený Genealogický atlas není bez přesné identifikace osob, sjednocení transkripce jmen a bez záruk úplnosti dobře myslitelný.

Štarha

K TEORII MĚSTSKÉ HERALDIKY

Rostislav Nový: Počátky znaků českých měst. Sborník archivních prací XXVI, 2/1976, s. 367 - 412. - Obsáhla historicko-heraldická studie řešící problematiku vzniku a vývoje českých městských znaků, zvláště královských měst. Úvod podává přehled hlavní literatury k zvolenému tématu v kritickém retrospektivním hodnocení prací autorů našich i cizích. V první kapitole pak v abecedním pořadí uvádí autor rozbor znaků privilegovaných královských, královskému podkomoří příslušných měst. Je to souhrn cenný, neboť tu jde nejen o obě heraldická artefakta, znak a pečeť v blasonu, ale poukázáno též na různé jich změny ve vývoji a pojetí, vše vždy doloženo dokumentující literaturou. Jde o znaky měst Berouna, Čáslavi, Č. Budějovic, Domažlic, Dvořa Král. n. L., Hradce Králové, Chrudimi, Jaroměře, Kadaně, Klatov, Kolína, Kouřimi, Kutné Hory, Litoměřic, Loun, Mělníka, Mostu, Nymburka, Písku, Plzně, Poličky, Prahy, Slaného, Stříbra, Sušice, Tachova, Ústí n. L., Vodňan, Vys. Mýta a Žatce. Z rozboru těchto znaků dochází autor k závěru, že městské znaky měly převážně svůj původ v obrazu městské pečeti, dále že použití znamení, barev a heraldických kusů ve znacích 14. a 15. stol. vykazuje zřejmou variabilitu, jež dovoluje vysvětlovat vznik těchto znaků z přímé iniciativy měst samých, a konečně poznání, že u žádného z českých královských měst není k dispozici erbovní privilegium. Tím dochází autor k řešení dalších otázek, především k vysvětlení postavení měst v mocensko-politickém systému feudální monarchie, dále k zjištění branné funkce královských měst už v předhusitském období a posléze k vysvětlení počátku feudálního erbovního práva na českém území vůbec.

Všechny tyto otázky sleduje autor velmi pozorně, zvláště otázkou erbovního práva dochází zde k zjištění, že až do polovice 14. stol. neexistovalo na českém území

toto právo, avšak ani žádná instance, která by univerzálně rozhodovala jak o udělení znaku, tak i v případných erbovních sporech. listou regulaci znakového práva postihuje teprve v polovici 14. a na zač. 15. stol. a to v podobě výraznějšího zeměpanského udělení znaků erbovními listy. Zřejmou královskou svrchovanost lze konstatovat evidentně až v pohusitském období. Z těchto premis pak dovozuje autor, že užívání znaků v českých královských městech od pol. 14. stol. jeví se jako spontánní, panovníkem nijak výrazně neovlivňovaný projev potřeby diferencovat se od sebe navzájem a navěnek. Šlo tedy o funkční odlišovací prostředek, aniž by se tu podkládal nějaký stavovský právní význam. Měnící se pak mocenské faktory uvnitř království, organizování městského vojenství ze starší městské hotovosti na systém žoldněřský, vzestup, krajská soustava, politická pozice měst apod. odrážely se vždy pak i ve vývoji znaků, zvláště v 15. stol., kdy města dosahují zastoupení i na zemských sněmech, což zdůrazňuje se jednak v znamení městských hradeb i příslušností královských měst k českému panovníkovi nebo české koruně ve štítu.

Studie autora je po více méně posledních deskripčních našich městských znaku skutečně hlubší a zasvěcenou prací, která sice může vyvolat určité připomínky, resp. dosvětlení některých partií, např. když srovnáme blasony autorovy s blasony knihy Příbyl-Liškovy, alespoň ve středočeských znacích, nicméně její konkluze a faktografie opírající se o nové prameny a literaturu ozřejmuje lépe to, co dosud v této části heraldiky bylo staršími autory často jen naznačeno. Užitek z pojednání budou mít především ti, co se městskou heraldikou zabývají a proto se domníváme, že by studie, pravděpodobně doplněná i o znaky nekrálovských měst, zasloužila být knižně vydána.

vP

HERALDIKA NA STRÁNKÁCH NAŠICH ČASOPISŮ

Heraldika si v letošním roce udržela mezi pomocnými vědami historickými primát jak-
o nejzajímavější vědní obor se širokým čtenářským zájmem.

Zhruba před třemi lety přinášel týdeník Vlasta celostránkové barevné reprodukce hradů a zámků celé republiky, které byly doprovázeny barevným znakem šlechtického rodu, v jehož držení ten, který z ámek či hrad byl. Letos se Vlasta k heraldické tématice vrátila, a věnuje místo seriálu znaků českých měst. Až do 21. týdne byly tu otištěny znaky Českých Budějovic, Hradce Králové, Chrudimi, Jičína, Karlových Varů, Krnova, Kutné Hory, Mělníka, Nového Města nad Metují, Olomouce, Opavy, Ostravy, Poděbrad, Prahy, Prachatic, Přerova, Rakovníka, Rýmařova, Slavkova, Tábora, Telče, Třebíče, Třeboně, Ústí nad Labem, Vysokého Mýta, Znojma a Zámberka.

Autorem znaků, otiskovaných bohužel jen černobíle, právě tak, jako doprovodného textu je Jiří Louda. Doprovodný text obsahuje nejzákladnější historické údaje o městě, o znaku a jeho případných variantách, jakož i jeho blason.

MNV v Litni okres Beroun vydal v roce 1976 brožuru Ing. Zdrůbka a PhDr. Hamanové Muzeum Sv. Čecha v Litni, (30 stran, cena 5,- Kčs).

Brožura je rozdělena do dvou oddílů: Ing. Zdeněk Zdrůbek - Liteňské památky a PhDr. Růžena Hamanová - Svatopluk Čech.

Zájemce o heraldiku tu najde reprodukci zakládací listiny rajcechu, městský znak Litně, reprodukce privilegií a znaků držitelů panství Liteň: Bu ziců, Řapounů ze Smiřic, Budovců z Budova, Vratislavů z Mitrovic, pánů z Bubna, Bechynů z Lažan, Vratislavů z Mitrovic, Brechlerů z Troskovic, Puetanů, ryt. Daubků, ale zaujme ho i ostatní text a reprodukce, stručně, ale zasvěceně informující o Litni v minulosti a současnosti.

Zatímco v loňském roce otiskoval týdeník Svět práce seriál Numismatika, věnuje letos místo heraldické hlídce, Karel Liška v ní již po řadu měsíců seznamuje čtenáře s krásou znaků a pečeti okresních měst ČSR. Je autorem jak kreseb, tak i doprovodného textu, ve kterém v miniaturních zkratkách říká o nejpodstatnější o historii města, pečeti i znaku.

Až do 41. týdne věnoval seriál pozornost okresním městům Středočeského, Jihočeského, Západočeského a Severočeského kraje; v současné době pak okresním městům kraje Východočeského.

Lze si přát, aby seriál pokračoval i Moravou a Slovenskem.

Vladimír Provázek

GHS PRAHA

USTAVUJÍCÍ SCHŮZE POBOČKY GHS V TÁBOŘE

Dne 9. 10. 1976 byla ustavena pobočka GHS v Táboře. Z celkového počtu 11 organizovaných členů se ustavující schůze zúčastnilo 10.

Hlavní referát na téma: Význam genealogie přednesl místopředseda GHS Rudolf Melichar z Prahy.

Program schůze byl zpestřen ukázkou kronik, a sice rodinné kroniky, kterou přinesl prof. Jiří J. Bouz a Kroniky Rohozova a okolí rohozovského a malochyšského, kterou předvedl Ing. Vrána.

Zvolenému výboru ve složení: - Ing. J. M. Stančík
- Stanislav Hlinovský
- Václav Borkovec

bylo uloženo do konce roku 1976 připravit jednu členskou schůzi pobočky a zpracovat plán činnosti na rok 1977.

J. M. Stančík

PÁTRÁ SE PO ...

Žádám naše členy z dále uvedených prostorů, aby se pokusili zjistit v matričních materiálech oddávky MELICHAR - TLAPÁKOVÁ Hermína (resp. Jindřiška - Henrietta) v roce asi 1860 - 1870, a to v okolí Zelené Hory (u Nepomuku) nebo Bystřice u Benešova, nebo Postupic, resp. Č. Šternberka, atp. Konkrétní upozornění odměním .
Ing. V. Gentner 140 00 Praha 4, Pod vilami 13.

Prosím o informace všeho druhu, týkající se rodu SLAVÍKŮ a zvláště pak místo a přesný datum narození, rodiče a sourozence u Jiřího Slavíka, šenkýře; do Lučičtí u Sp. Poříčí přišel r. 1737 a narodil se r. 1699, zemřel pak 2. 12. 1753 v Lučičti č. 10. Adresa: Josef Slavík, 307 07 Plzeň, Polní 68/2.

Měštanka Marie Terezie ČEBIŠOVÁ z Falkenberka založila r. 1750 kapucínský klášter v Mělníku; prosím jakékoli informace o ní a její rodině s udáním pramenů a rovněž o rodu ČEBIŠ před r. 1800 v Lužné u Rakovníka. PhMr. J. Čebiš, Hrdličkova 794, 396 01 Humpolec.

Zkušenosti z bádání a heraldické práce v ČSSR rád by si vyměňoval Dipl. Ing. Stefan B O H M E, 6508 Weida/Thür. Burgstrasse 17. DDR. Korespondence v němč. nebo angl.

OPRAVA

Tisková oprava:

Žádáme čtenáře, aby si v sešitu 3/1976 ze září 1976 opravili ve stati Sociální aspekty v českém národním obrození tiskové omyly, a to na straně 80 v 5. řádce zdola slovo "napadení" na "ovládnutí" a na str. 84 v 7. řádce zdola četli slovo "asociální" odděleně jako "a sociální".

ZPRÁVA

Během léta a podzimu 1976 vzniklo zdržení tisku GH-Listů příčinami, ležícími mimo vliv redakčních prací se strany Společnosti. Doufáme, že členům tato situace byla jasná, a že pochopí i zdržení tisku latinško-českého příručního slovníčku. Výbor GHSP

GH-LISTY

**Genealogické a heraldické společnosti v Praze.
Vydává ve volných listech pro vnitřní potřebu
svých členů Genealogická a heraldická společnost v Praze,
150 00 Praha 5, Holečkova 7.**

Za věcnou správnost příspěvku odpovídají autoři

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského příspěvku.

Únor 1977